

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

А. П. Конох, Ю. О. Коваленко, С. Б. Парій

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ І ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ

**Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 014 «Середня освіта»
освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол №3 від 24.10.2024

**Запоріжжя
2024**

УДК 796(075.8)

К648

Конох А. П., Коваленко Ю. О., Парій С. Б. Вступ до спеціальності і техніка безпеки : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта» освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 84 с.

У посібнику подано інформацію для студентів-першокурсників, що розкриває сутність обраної ними спеціальності, особливості їх майбутньої професійної діяльності, зміст та специфіку організації педагогічної освіти у виші, чинники адаптації студентів до навчання у закладі вищої освіти, основні принципи й підходи до забезпечення безпеки життєдіяльності здобувачів освіти. Запропоновано питання для самоконтролю, практичні завдання для самостійного виконання, тематику есе та методичні поради до його написання. Рекомендовано літературу для поглибленого вивчення програмного матеріалу дисципліни.

Посібник призначений для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 014 «Середня освіта», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Фізична культура)». Він також стане у пригоді вчителям фізичної культури, які вже мають практичний досвід професійної діяльності.

Рецензент

М. В. Маліков, д-р біол. наук, проф., декан факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму

Відповідальний за випуск

А. П. Конох, д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту

ВСТУП	4
Тема 1. Система вищої освіти в Україні	6
Питання для самоконтролю.....	13
Практичні завдання.....	13
Тема 2. Професійно-педагогічна характеристика вчителя фізичної культури	14
Питання для самоконтролю.....	22
Практичні завдання.....	23
Тема 3. Фізична культура і спорт як явище і галузь діяльності вчителя фізичної культури	23
Питання для самоконтролю.....	30
Практичні завдання.....	31
Тема 4. Зміст і організація професійно-педагогічної освіти в закладах вищої освіти	31
Питання для самоконтролю.....	41
Практичні завдання.....	41
Тема 5. Навчання і побут студентів закладу вищої освіти	41
Питання для самоконтролю.....	49
Практичні завдання.....	50
Тема 6. Студентство як соціальна група	50
Питання для самоконтролю.....	59
Практичні завдання.....	60
Тема 7. Формування психічного та фізичного здоров'я студентської молоді. Безпека життєдіяльності	60
Питання для самоконтролю.....	72
Практичні завдання.....	72
ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗНАНЬ	73
ТЕМАТИКА ЕСЕ	79
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ	79
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	81
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	82

ВСТУП

Курс «Вступ до спеціальності і техніка безпеки» є обов'язковим освітнім компонентом освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)» і належить до циклу професійної підготовки спеціальності 014 «Середня освіта».

Мета вивчення курсу «Вступ до спеціальності і техніка безпеки» – усвідомлення студентами сутності, специфіки та перспектив своєї майбутньої професійної діяльності, становлення особистісних орієнтацій, професійно важливих якостей і здібностей, розвиток мотивації та набуття готовності до оволодіння знаннями, навичками і фаховими компетентностями, ознайомлення з особливостями організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, основними принципами й підходами до забезпечення безпеки життєдіяльності.

Зміст курсу спрямований на підвищення рівня професійної орієнтованості та мотивації першокурсників, формування у них уявлень про зміст і цілі навчання, про майбутню професійну діяльність, принципи особистої та професійної безпеки, а також на забезпечення прискорення адаптації студентів до умов і системи навчання у виші, націлювання їх на усвідомлене й відповідальне навчання та постійне самовдосконалення.

Курс «Вступ до спеціальності і техніка безпеки» відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)» є одним із перших у структурно-логічній схемі підготовки студентів-бакалаврів. Він викладається на першому курсі в першому семестрі та покликаний комплексно представити сферу фізичної культури і спорту, специфіку організації освітнього процесу у вищій школі загалом, особливості здобуття фахової освіти з урахуванням профілю спеціальності та конкретні умови навчання й заходи безпеки в обраному освітньому закладі. Відтак уже в перші місяці навчання студент має підготуватися до цілеспрямованої навчально-пізнавальної діяльності за фахом «вчитель фізичної культури», оволодіти новими для нього формами навчання та контролю, зрозуміти зміст і механізми реалізації своїх прав і обов'язків, тобто навчитися «бути студентом».

Основними завданнями викладання навчальної дисципліни є формування у студентів уявлення про вітчизняну систему вищої освіти, сутність і значення аудиторної та самостійної роботи, особливості організації освітнього процесу та фахової підготовки в закладі вищої освіти; ознайомлення з основними правами й обов'язками здобувача вищої освіти, зі специфікою професійної діяльності вчителя фізичної культури та вимогами до фахівця з вищою педагогічною освітою; формування навичок роботи з фаховою літературою та інформаційними ресурсами.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми підготовки в процесі динамічного поєднання знань, умінь і навичок *студенти повинні досягти*

таких професійних компетентностей: знання й розуміння предметної області та професійної діяльності; здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях); здатність аналізувати власну педагогічну діяльність та її результати, здійснювати об'єктивну самооцінку та самокорекцію своїх професійних якостей; здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу; розуміння сучасних тенденцій і регіональних особливостей розвитку системи фізичного виховання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми *студенти повинні досягти таких програмних результатів навчання*: володіє інформацією чинних нормативно-правових документів, законодавства, галузевих стандартів професійної діяльності в установах, організаціях сфери; володіє прийомами формування у дітей та учнів знань та прагнення до ведення здорового способу життя як фактору підвищення рівня фізичного стану; здатний розуміти значення культури як форми людського існування, цінувати різноманіття та мультикультурність світу і керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва; здатний вчитися упродовж життя і вдосконалювати набуту під час навчання кваліфікацію.

Програма навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності і техніка безпеки» розрахована на 120 годин (4 кредити ЄКТС). Для її засвоєння у структурі курсу передбачено лекційні заняття, практичні заняття та самостійна робота. Формою підсумкового семестрового контролю є екзамен.

У запропонованому посібнику студенти знайдуть відповіді на такі важливі питання: як стати успішним студентом, як «навчитися вчитися», як самостійно здобувати необхідні знання, як зорієнтуватися в системі вітчизняної вищої освіти, що продовжує реформуватися відповідно до європейських стандартів, як реалізувати свої права та обов'язки, у чому полягає сутність і зміст майбутньої професійної діяльності, які реалії та перспективи розвитку вищої освіти, які проблеми й виклики стоять перед фізичною культурою і спортом і які завдання покладаються на фахівців для їх вирішення.

У виданні подано інформацію, що спрямована на формування уявлення про фізичну культуру і спорт, розширення знань про її роль і значення в суспільстві, усвідомлення цілей, завдань і соціальної значущості майбутньої педагогічної професії, розкриття перспектив і раціональних шляхів оволодіння нею, розширення пізнавальних і культурних потреб студентів, становлення їх професійного світогляду та першооснов професійної культури, сприяння вихованню потреби в самовдосконаленні та безпеці життєдіяльності.

Тема 1. Система вищої освіти в Україні

Мета вивчення теми: ознайомитися зі складовими системи вищої освіти в Україні; засвоїти особливості організації освітнього процесу в закладах вищої освіти; розглянути форми навчання у виші.

План

1. Характеристика системи вищої освіти в Україні.
2. Види закладів вищої освіти.
3. Форми здобуття освіти в закладах вищої освіти.
4. Історія становлення та розвитку вищої школи.
5. Система вищої освіти за кордоном.

 Перелік ключових термінів і понять: студент, заклад вищої освіти, система вищої освіти, рівні вищої освіти, форми навчання.

Теоретичні відомості

1. Характеристика системи вищої освіти в Україні.

Заклад вищої освіти – це не місце, де навчають, а місце, де навчаються та допомагають здобувати знання.

Чому постала необхідність змін у вітчизняній системі вищої освіти? Насамперед це можна обґрунтувати тим, що освіта стала національною справою – справою всього українського народу, а не тільки державною. Вона має сприяти формуванню інтелектуального потенціалу нації, всебічному розвитку особистості як найбільшої цінності суспільства, відновленню продуктивних сил України, а також стати могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу.

Рівні вищої освіти в Україні.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» підготовка фахівців із вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень;
- науковий рівень.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:

- молодший бакалавр;
- бакалавр;
- магістр;
- доктор філософії;
- доктор наук.

Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується закладом вищої освіти в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90-120 кредитів ЄКТС.

Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності.

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається закладом вищої освіти.

Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності.

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі). Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.

Третій (освітньо-науковий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії та передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

2. Види закладів вищої освіти.

В Україні діють заклади вищої освіти таких типів:

1) університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний,

юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (в тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і провадить культурно-просвітницьку діяльність;

2) академія, інститут – галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому та другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому й вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

3) фаховий коледж – заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану зі здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність.

3. Форми здобуття освіти в закладах вищої освіти.

Основними формами здобуття вищої освіти є:

- 1) інституційна (очна);
- 2) заочна;
- 3) дистанційна;
- 4) дуальна.

Очна (денна, вечірня) форма здобуття вищої освіти – це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає проведення навчальних занять та практичної підготовки не менше 30 тижнів упродовж навчального року.

Заочна форма здобуття вищої освіти – це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти шляхом поєднання навчальних занять і контрольних заходів під час короткочасних сесій та самостійного оволодіння освітньою програмою в період між ними. Тривалість періоду між навчальними заняттями та контрольними заходами не може бути меншою, ніж один місяць.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії

віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації обсягом від 25 відсотків до 60 відсотків загального обсягу освітньої програми на основі договору. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору.

Дуальна освіта здійснюється на підставі договору між закладом вищої освіти та роботодавцем (підприємством, установою, організацією тощо).

Ще однією формою одержання освіти у закладах вищої освіти є навчання відразу на двох факультетах (паралельно). Видається два дипломи.

Заклад вищої освіти може використовувати інші форми здобуття вищої освіти й поєднувати форми здобуття вищої освіти відповідно до положення про організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти, а також встановлювати вимоги до поєднання форм здобуття вищої освіти.

Громадяни України вільні у виборі форми здобуття вищої освіти. Особа має право здобувати вищу освіту в різних формах або поєднувати їх.

4. Історія становлення та розвитку вищої школи.

Етапи розвитку вищої освіти (за Ф. Хофманом):

- накопичення досвіду освіти й передача його у формі народної мудрості.

В основному освіта здійснювалася в домашніх умовах.

- виникнення концепцій освіти. Вершиною цього етапу стала поява систем класичної педагогіки (Я. А. Коменський, Дж. Локк, Ж. Ж. Руссо, Г. С. Сковорода, К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський).

В Європі історія вищої освіти бере свій початок з академії Платона (орієнтовно 387 рік до нашої ери). Першими вищими школами стали Колхідська (IV століття), Гелатська, Ікалтойська, Гемська академії на території Грузії.

Наприкінці XII – на початку XIII століття з'явилися перші університети в Західній Європі: Болонський (орієнтовно 1158 рік, Італія), Оксфордський (1162 рік, Англія), Паризький (1200 рік, Франція), Кембриджський (1209 рік, Англія), Саламанкський (1230 рік, Іспанія).

Особливого розвитку набула вища школа в епоху Ренесансу. Функціонували такі університети: Празький (1349 р., Чехія), Краківський (1364 р., Польща), Віденський (1365 р., Австрія), Вільнюський (1579 р., Литва).

У XVI столітті в Європі вже функціонувало 60 університетів.

З'являються і перші вищі школи на території України: Острозька (1576 р.) і Києво-Могилянська (1615-1817 рр.) академії. У 1661 р. було засновано Львівський університет. У XIX столітті на території України свою діяльність розпочали Харківський (1805 р.) та Київський (1834 р.) університети.

Система вищої освіти, яку нині має Україна, пройшла дуже довгий та тернистий шлях. Так, науковці виокремлюють кілька основних етапів становлення вищої освіти в Україні, а саме: перший – зародження та становлення університетської освіти (XVI – XVII ст.); другий – перетворення університетів на освітні центри (з 1803 р.); третій – становлення університетської освіти в Україні після 1917 р.; четвертий – становлення університетської освіти в Україні після Другої світової війни; п'ятий – оновлення університетської освіти після 1991 р. З утвердженням незалежності.

На розвиток вищої освіти в Україні суттєво вплинули загальні освітні тенденції, характерні для європейського освітнього простору. Водночас вища школа в Україні зберігає свою ідентичність та є джерелом генерування та реалізації інноваційних ідей.

Протягом століть склалися та продовжують складатися різні форми організації вищої школи відповідно до покладених в їх основу принципів діяльності та положень. Ідея університету розкривається у самій назві Universitas, що в перекладі з латинської мови означає «сукупність». З точки зору організаційного аспекту університетом називали результат об'єднання різних за типом закладів вищої освіти. Перший у світі університет було засновано у Фесі (Марокко) в IX столітті нашої ери.

5. Система вищої освіти за кордоном.

Систему вищої освіти за кордоном доцільно розглянути на прикладі таких розвинених країн, як США та Франція.

У США, серед вищих навчальних закладів чільне місце посідають коледжі вільних мистецтв. У 1636 р. у Кембриджі (околиця Бостона, штат Массачусетс) англійський пуританський священник-емігрант Джон Гарвард заснував один із таких коледжів, який у 1639 році був названий на його честь. На початку XIX століття цей коледж був перейменований в університет (найстаріший у США). Він не залежав від уряду штату й держави. Функціонував за рахунок благодійних пожертвувань і мав власну бібліотеку. Там велася підготовка високоосвічених священників.

В університетах і коледжах із чотирирічним терміном навчання у США здійснюють підготовку фахівців зі ступенем бакалавра наук або мистецтв, або з професійним ступенем бакалавра педагогіки, техніки, сільського господарства.

Випускники коледжів із дворічним терміном навчання або технологічних інститутів мають право отримати ступінь молодшого фахівця і вступити на 2-й або 3-й курс чотирирічного коледжу чи університету.

Університети та чотирирічні коледжі готують фахівців на післядипломному рівні – магістрів в аспірантських школах (професійних або дослідницьких), а також докторів – після 2-3 років навчання (доктор філософії).

Управління освітою у США традиційно є децентралізованим. У США національна рада з питань акредитації як неурядова організація здійснює функцію державного контролю. Складається регіональна асоціація з акредитації із представників університетів. За результатами роботи комісії з акредитації відбувається визначення 100 кращих вишів. Ці виші отримують 90% від усіх федеральних субсидій, причому 10-12 найвідоміших ЗВО отримують половину коштів (Каліфорнійський, Міннесотський, Вісконський, Гарвардський, Мічиганський, Массачусетський тощо).

Університети працюють за індивідуальними планами та програмами. Гроші для вищих шкіл надходять за рахунок податків, федеральних послуг, з бюджету тощо. До складу керівництва вишів входять не тільки його працівники, але й керівники фірм, представники релігійних організацій та наукових установ, офіційні представники штату. Усі вони складають раду опікунів. Саме вона і здійснює призначення президента вишу, віце-президента, деканів.

Половина вишів у США – приватні. В Англії лише один – Бірмінгемський університет. Він налічує 600 студентів.

Структура університетів у США та Англії не традиційна для нас. Їх основу складають не факультети, а коледжі, школи, інститути, наділені високим ступенем автономії. Наприклад, до складу Кембриджського університету, одного з найстаріших і найвідоміших у світі, входить 31 коледж.

Метою вищої школи США є підготовка фахівців, здатних мислити, аналізувати, грамотно розмірковувати, працювати творчо та креативно. Основний акцент робиться на фундаментальності освіти, на засвоєнні концепцій розвитку певних галузей науки та техніки, на формуванні у випускників вишів навичок самоосвіти.

Для системи освіти Франції характерний високий рівень централізації: навчальні плани та програми вишів детально регламентується урядовими розпорядженнями та інструкціями. Саме тому акредитація закладів вищої освіти у Франції здійснюється державними відомствами за встановленими державними стандартами.

Французькій системі вищої освіти характерна велика різноманітність навчальних закладів з міцними традиціям, здатних, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення.

Кваліфікаційна система закладів вищої освіти Франції досить складна. Усі види кваліфікацій розподіляються на дві групи, що пов'язані з коротко- та довгостроковим навчанням.

У Франції є два основних варіанти здобуття вищої освіти за довгостроковими програмами: в університеті або у великій школі (*Grande école*). Останній варіант вважається більш престижним, оскільки його випускникам по закінченню гарантується робота за фахом. Такі школи є платними, процес відбору жорсткий, вступ обмежений. Для навчання у великих школах існують навіть спеціальні підготовчі курси (*classes preparatoires*), які протягом 2 років навчають та готують абітурієнтів для подальшого вступу. Університети у Франції функціонують за рахунок державної дотації та гарантують лише отримання знань.

Університети – єдині заклади, які приймають усіх кандидатів без попереднього відбору і саме тому в університетах часто опиняються студенти, які просто не вступили до інших вишів. Більше половини бакалаврів вступають до університету, але близько 40% залишають навчання упродовж першого року навчання.

Ступінь бакалавра у Франції можна отримати, закінчивши ліцей. Після закінчення ліцею можна вступити до вишу за рішенням педагогічної ради.

Однією з особливостей французької системи вищої освіти є те, що освітні заклади отримують серйозну фінансову підтримку від держави. Тому і французькі, і іноземні студенти не оплачують в повному розмірі реальну вартість навчання.

❖ Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте систему вищої освіти в Україні.
2. Назвіть види закладів вищої освіти.
3. Перерахуйте та охарактеризуйте форми навчання у вищій школі.
4. Окресліть принципи побудови системи вищої освіти у США.
5. Назвіть особливості системи вищої освіти у Франції.

Практичні завдання

1. Схематично зобразіть систему вищої освіти в Україні.
2. Ознайомтесь зі статтею Г. М. Чирви «Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні» (URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/25.pdf) та законспектуйте її.
3. Опрацюйте текст Закону України «Про вищу освіту» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>).

Тема 2. Професійно-педагогічна характеристика вчителя фізичної культури

Мета вивчення теми: набути уявлення про сутність професійної діяльності вчителя фізичної культури; розглянути основні характеристики педагогічної професії; ознайомитися з основними вимогами до професійних якостей вчителя фізичної культури.

План

1. Характеристика педагогічної професії.
2. Особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури.
3. Вимоги до особистості вчителя.
4. Вимоги до професійних якостей вчителя фізичної культури.

Перелік ключових термінів і понять: педагогічна професія, вчитель фізичної культури, професійні якості вчителя фізичної культури.

Теоретичні відомості

1. Характеристика педагогічної професії.

Що таке професія? Професія – збірне поняття виду занять, трудової діяльності людини, що вимагає певних знань і навичок. Професій у світі безліч. Кожна включає в себе низку спеціальностей.

Хто такий педагог? Це передусім особистість. Особа, яка здійснює навчальну та виховну роботу.

У чому полягає суспільна значущість праці педагога? В тому, що її результати можна побачити не одразу, вони націлені на майбутнє. Педагог передає не лише знання та досвід, він допомагає розкрити в людині її особисті здібності, розвиває їх, а також фізичні й інтелектуальні можливості.

Чи повинен педагог мати покликання? Ця здатність може бути вродженою або набутою. Вона характеризується позитивним емоційним ставленням до своєї професії. Особливістю праці педагога насамперед є любов і повага до дітей, які своєю чергою є своєрідним чуттєвим індикатором, здатним відчувати фальш і грубість.

Змістом професії педагога є освіта та виховання майбутніх поколінь. Результат його праці прямо залежить від того, як він ставиться до об'єкта свого впливу – учнів, і від того, як самі учні ставляться до нього, як його сприймають. Щоб вимагати щось від учня, треба вкласти в нього свої знання, вміння. Учитель фізичної культури повинен не тільки багато знати, але й вміти.

Педагогічна майстерність характеризується такими чинниками, як творчість, висока ідейність, винахідливість, уміння володіти собою, глибокий професіоналізм, досконале знання свого предмета і методів виховної роботи.

Виховання – справа трудомістка, важлива, тонка і важка водночас. Діяльність вчителя – це кожного разу проникнення у внутрішній, часто суперечливий, світ ще не сформованої особистості. Треба завжди пам'ятати про те, що вчитель завжди залишає слід у душі та свідомості своїх учнів. І те, як будуть сприймати педагога, залежить тільки від нього самого. Кожен молодий педагог має пам'ятати про гуманізм процесу освіти – не зашкодити, не зламати ще слабкий паросток дитячої душі. Ніякими підручниками не можна замінити реальної, безпосередньої взаємодії педагога з дітьми.

Народна мудрість стверджує, що розум виховується розумом, тобто педагог повинен бути таким, яким він хоче бачити своїх учнів. Діти як губка, яка вбирає все підряд, а отже, вкладати потрібно корисне.

Учителя метафорично називають інженером людським душ, архітектором характеру, тренером інтелекту та пам'яті, диригентом почуттів і думок, суддею перших учинків, садівником, що вирощує троянди.

Професія вчителя потребує всебічних знань, безмежної душевної щедрості, мудрої та любові до дітей. Тільки щодня радо віддаючи себе дітям, можна залучити їх до праці, передати їм свій досвід і знання.

Педагог повинен бути високоморальною людиною з твердим характером, життєдайним, наполегливим, чесним, принциповим, самокритичним, відповідальним і вимогливим.

Вимогливість до учнів виражається в глибокій повазі, спілкуванні не тоталітарними, а демократичними методами. Проте вимогливість має бути без потурання, фамільярного ставлення учнів до педагога.

Особистість педагога неможливо уявити без глибокої захопленості своєю працею, без постійних творчих пошуків, цілеспрямованості, новаторства і постійного саморозвитку. Для своїх учнів педагог повинен стати взірцем, ідеалом. Проте загальновідомо, що ідеальних людей не існує, тому молодому педагогу треба прагнути виробити й розвинути в себе ті необхідні професійні якості, якими він не володіє взагалі або ж володіє частково.

Формування людини – цікава справа. В поганих учнях педагог повинен бачити недоліки свої професійності; якщо він не вміє знайти підхід до учня, значить не відбувся професійно.

Учитель повинен постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність, шукати нові засоби та методи педагогічного впливу. Вчителям фізичної культури зробити це можна більш ефективно, ніж іншому вчителю-предметнику. Адже потреба в знаннях може бути в дитини не надто велика, а

ось потреба у рухах є практично у всіх. Засобами фізичних вправ можна ефективно впливати на дитину, успішно формувати її моральні та фізичні якості, розвивати, виховувати.

Педагог, як лікар, не має права на помилки й недоліки, адже він формує найцінніше – людину, особистість.

Поняття «педагогічні здібності» включає в себе: організаційні здібності, педагогічну спостережливість (вміння передбачити подальші дії учня, зрозуміти внутрішній стан учня, бути психологом), вимогливість, висока професійна майстерність, тобто досконале володіння засобами передачі учням своїх знань, уміння сприймати, розуміти та інтерпретувати інформацію, що надходить.

Організаційні здібності – головне, точніше базове вміння вчителя фізичної культури.

Безпосередній вплив здійснює на учнів його мова. Її образність залежить від ступеня оволодіння навчальним матеріалом, швидкості розумових процесів, словникового запасу, глибини думки. Усе це свідчать про те, що педагог добре знає свою аудиторію та враховує її особливості.

Майстерність вчителя – це вроджена здібність.

Фізичне виховання як вид педагогічної діяльності виник на зорі розвитку людства. Об'єктивною причиною його появи була необхідність вижити (трудова діяльність, забезпечення існування, військова тощо), суб'єктивною – усвідомлення необхідності передачі досвіду та підвищення ефективності й результативності праці. Крім того, потреба людини в рухах є біологічно, генетично закодованою.

Фізичне виховання є основним засобом інтелектуального розвитку та виховання людини. До п'ятирічного віку дитина розвивається інтелектуально за рахунок рухової активності, яка в нормі складає 6-8 годин на день. Фізичними вправами, як засобами фізичної культури, вирішується багато завдань.

Пріоритетними завданнями фізичного виховання є:

- формування потреби в здоровому способі життя та фізичному вдосконаленні, в активних заняттях фізичними вправами і спортом;
- сприяння інтелектуальному розвитку молодого організму.

Необхідно з раннього дитинства формувати у підростаючого покоління переконання, що турбота про своє здоров'я, фізичне вдосконалення є не особистою справою, а суспільним обов'язком.

2. Особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Підготовка підростаючого покоління до трудової, оборонної, побутової діяльності – одне із першочергових завдань вчителя фізкультури.

Професія фахівця із фізичного виховання і спорту – тренера-викладача, вчителя фізичної культури, організатора фізкультурно-оздоровчої роботи – є важливою та затребуваною в суспільстві.

Фахівець із фізичного виховання може мати більш вузьку спеціалізацію: тренер-викладач, учитель фізичної культури, організатор фізкультурно-оздоровчої роботи, керівник.

Учитель фізичної культури має більш вузьку спрямованість – учитель молодших класів і старших.

Тренер-викладач орієнтований на різний вік своїх вихованців, різне місце проведення занять. Зазвичай він ще має більш вузьку спеціалізацію за видом спорту. Наприклад, тренер-викладач із легкої атлетики.

Відмінними рисами організатора фізкультурно-оздоровчої роботи є організація виключно фізкультурно-спортивних заходів. Представники цієї професії традиційно працюють на підприємствах.

У чому ж особливість і який характер діяльності вчителя фізичної культури? На жаль, і сьогодні учитель фізичної культури повинен боротися за престиж свого предмета. Декому заняття з фізичної культури здаються несерйозними, зайвими. Це призводить іноді до поверхового ставлення до цієї сфери діяльності з боку адміністрації та керівників освітніх закладів і самих батьків учнів.

Можна тільки констатувати основні причини такого явища – перш за все, нерозуміння в суспільстві значущості фізичних вправ для здоров'я майбутніх поколінь, значущості фізичної культури як основного засобу формування особистості людини, задоволення її рухових потреб. Відтак рівень здоров'я нації, рівень продуктивності праці, рівень життя громадян погіршуються. Ось чому головною метою діяльності педагога є формування здорової людини. Важливе місце посідає гуманізація фізичного виховання – не нашкодити, а для цього потрібен фундамент – знання. Завдання вчителя – донести до дітей важливість, значущість занять фізичною культурою і спортом.

Учителю фізичної культури щодня доводиться долати не тільки загальнопедагогічні труднощі, на шляху від простого до складного, від відомого до невідомого, а й вирішувати специфічні проблеми (наприклад, інертність, сором'язливість тощо).

Педагог із фізичної культури допомагає своїм вихованцям зміцнити впевненість у собі, правильно визначити справжні пріоритети й потреби.

3. Вимоги до особистості вчителя.

Важливу роль і виховну значущість має сама особистість педагога. Фахівець із фізичної культури повинен знати зміст шкільної програми та

підручників, методичні рекомендації з фізичного виховання тощо. Уміти продемонструвати зразок виконання елемента, вправи тощо.

Особистий приклад учителя, його зовнішній вигляд, досконале знання предмета – еталон для дітей. Уже практично доведено, що на рівень здоров'я дітей прямо впливає і рівень здоров'я вчителя. Так, якщо вчитель роздратований, агресивний, це передається дітям, психологічна незадоволеність зрештою призводить до розвитку хвороб.

Творча діяльність учителя фізичної культури полягає у вмінні вирішувати будь-які педагогічні завдання, тобто знаходити незвичні шляхи та нестандартні підходи у процесі фізичного виховання, розвивати пізнавально-творчий інтерес до рухової діяльності, проявляти винахідливість, педагогічну імпровізацію, оригінальність в діях.

Учитель повинен постійно прагнути до самовдосконалення: знайомитися з новими педагогічними розробками, опрацьовувати сучасну наукову літературу, знайомитися з досвідом колег – провідних фахівців у своїй галузі.

Завдання вчителя фізичної культури – зміцнення здоров'я учнів, надання їм знань із гігієни, валеології, теорії та методики фізичного виховання, формування навичок самостійного виконання фізичних вправ.

Фізичне навантаження на уроці, моторна щільність уроку не повинні бути самоціллю. Без дотримання принципів систематичності й індивідуального підходу надмірне навантаження може зашкодити здоров'ю учнів.

Заорганізованість, формалізм, відчуженість вчителя від проблем та інтересів учнів – ось найбільш часті недоліки багатьох уроків із фізичної культури. Впродовж уроку має переважати живе спілкування з учнями, а для цього потрібно передбачати у ході уроку вивчення методів і прийомів визначення рівня здоров'я, елементів різних оздоровчих систем, рухових ігор, цікавих гімнастичних комплексів.

Заслуговують на увагу також особливості тренерської роботи, яка в деяких основних моментах дуже подібна до професії вчителя фізичної культури. На жаль, 60-80% тренерів використовують авторитарний стиль роботи з учнями (крики, жести), і зростання результатів при цьому гальмується, відбувається значно повільніше, ніж в умовах домінування демократичних стосунків.

Страх учня (особливо довготривалий) погіршує фізичне здоров'я, призводить до зниження життєвого тону.

Діяльність, заснована на утвердженні справедливості, викликає почуття поваги до тренера, а не страх перед ним. Мистецтво педагога, тренера – у вмінні варіювати різні засоби впливу на учнів так, щоб у кінцевому підсумку домогтися позитивних емоцій – задоволення, поваги, радості.

Як навчитися будувати довірливі стосунки з учнем, створювати гуманну атмосферу у взаємовідносинах вихованця та тренера, учня й учителя?

Учитель має уникати роздратованості, намагатися спокійно реагувати на різноманітні невдачі своїх учнів. Учитель має докладати максимум зусиль і шукати індивідуальний підхід до кожної дитини, тренувати в собі витримку, мислити й діяти позитивно, адже діти дуже тонко відчують психоемоційний стан своїх педагогів і ставляться до них відповідно. Аутотренінг – помічник у роботі вчителя та тренера.

Наше суспільство пред'являє високі вимоги до фахівців із фізичного виховання та спорту, їхніх професійних і організаторських здібностей. Адже випускникам факультету фізичної культури доведеться вирішувати важливі соціальні завдання. І де б вони не працювали – у школі чи на виробництві, своєю самовідданою, чесною і продуктивною працею вони повинні стверджувати свою професію, піднімати престиж фізичної культури і спорту.

Нині значно підвищилися вимоги до рівня знань учителя, викладача, тренера у сфері фізичного виховання. В наш час тренер – це не тільки людина з вищою освітою. Фахівець із фізичного виховання сьогодні повинен знати психологію людей різного віку, вміти керувати поведінкою своїх вихованців, впливати на їхні думки, контролювати вчинки, тобто бути їхнім духовним наставником, учителем у широкому й високому розумінні цього поняття.

Аналіз педагогічних досліджень, присвячених обґрунтуванню вимог до особистості та професійної підготовленості учителя, засвідчив, що це складна за своїм змістом праця, яка вимагає від випускників ЗВО фізичної культури глибоких знань закономірностей вікового розвитку дітей і підлітків, теорії та практики навчання і виховання, стійких професійних інтересів, постійного творчого пошуку та самовдосконалення.

Поруч із конструктивними, організаторськими, комунікативними й пізнавальними вміннями виокремлюється група професійних умінь (предметно-практичні). Це уміння, що пов'язані з вирішенням конкретних освітньо-виховних завдань.

Сьогодні як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці переконані, що необхідна якісна перебудова системи фізичного виховання дітей і молоді з урахуванням принципів гуманістичної педагогіки та психології. Найважливішими із них є:

- посилення уваги до особистості кожної людини як вищої соціальної цінності;
- перетворення учня з об'єкта соціально-педагогічного впливу педагога в суб'єкт активної діяльності на основі розвитку внутрішніх мотивів до самовдосконалення і самовизначення;
- демократизація у стосунках учителя та учня;

- формування у вихованців стійкої мотивації до різнобічного і гармонічного розвитку, здорового способу життя.

До числа перспективних напрямів організації фізичного виховання дітей і молоді належить переорієнтація на врахування їх індивідуальних морфо-функціональних і психологічних особливостей у процесі фізичного виховання, на обов'язкову відповідність змісту фізичної активності ритмам вікового розвитку людини. Передбачається свобода вибору форм та інтенсивності занять, сприяння фізичному вдосконаленню і зміцненню здоров'я учнів.

Пріоритетними завданнями фізичного виховання є:

- формування потреби в здоровому способі життя та фізичному вдосконаленні, в активних заняттях фізичними вправами і спортом (знання тут навіщо, для чого займатися);

- ставлення особистості до свого тіла як до цінності, отримання психологічного задоволення, задоволення собою, набуття вміння застосовувати ефективні засоби для досягнення цієї мети;

- орієнтація на турботу про свій фізичний стан;

- допомога людям, які цього потребують, засобами фізичних вправ, популяризація методів оздоровлення.

Виокремлюють три компоненти фізичної культури: руховий (культура рухів), культура здоров'я та культура тіла.

Сучасна критична ситуація зі станом здоров'я дітей загальноосвітніх шкіл, учнів, молоді загалом підвищує роль викладачів фізичної культури. На сьогодні лише невелика кількість дітей здорова, інші мають відхилення у стані здоров'я або хронічні хвороби. І ця ситуація має тенденцію до загострення.

Отже, головна мета учителя – формування здорової людини. Це можливо за умови, що учитель фізичної культури буде сам здоровий і фізично, і психічно. Адже рівень власного здоров'я педагога впливає на якість і ефективність педагогічного процесу та рівень здоров'я учнів.

Саме у процесі професійної підготовки фахівців із фізичного виховання формується правильна орієнтація, необхідні вміння і навички, які в подальшому значною мірою визначатимуть обличчя всієї сфери фізичної культури і спорту, її реальне місце і значущість у суспільстві.

Поява нового соціально-економічного, ідеологічного і культурного вектора суспільного розвитку є однією з найбільш значущих обставин, що визначає подальший характер існування та функціонування галузі фізичної культури і спорту загалом. Отже, всі ці перетворення обумовлюють формування нового контексту професійної діяльності та всього кадрового складу фахівців і тих, хто бажає працювати в галузі.

4. Вимоги до професійних якостей вчителя фізичної культури.

Вимоги до професії учителя фізичної культури:

- здібності до педагогічної діяльності (потреба в передачі досвіду, толерантність, комунікабельність, здатність до творчої самореалізації та самовдосконалення).
- рівень мислення (гнучкість, концептуальність, здатність до рефлексії, неординарності);
- професійно значущі якості особистості (чітка громадянська позиція, патріотизм, повага до професії, прагнення до професійного зростання);
- спосіб життя і ставлення до власної тілесної культури (вміння слугувати для своїх учнів «персоніфікованим» взірцем фізичної культури);
- кругозір, загальнокультурні компетентності – наявність знань з історії суспільства, цивілізації, культури, мистецтва, а також володіння іноземними мовами;
- наявність природничо-наукових уявлень, знань і вмінь (про людину, її розвиток і поведінку, закони розвитку суспільства, засоби й методи дослідження тощо);
- наявність психолого-педагогічних уявлень, знань і вмінь (основ педагогіки та психології);
- високий рівень професійної майстерності, володіння засобами гармонійної взаємодії з учнями;
- наявність загального уявлення, знань, умінь, пов'язаних зі сферою професійної діяльності (історія становлення, проблеми й тенденції розвитку фізичної культури, суспільства й особистості, обраний вид фізкультурно-спортивної діяльності).

Учитель фізичної культури зобов'язаний: проводити на високому методичному й науковому рівні навчання учнів згідно з програмами та методиками фізичної культури, використовуючи при цьому найефективніші прийоми і засоби навчання; визначати завдання і зміст занять з урахуванням віку, підготовленості, індивідуальних та психофізичних особливостей учнів; надавати допомогу учням в оволодінні навичками і технікою виконання вправ; здійснювати контроль за дотриманням здорових і безпечних умов проведення уроків та фізкультурно-оздоровчих заходів.

Учитель фізичної культури несе персональну юридичну відповідальність за здоров'я учнів. І якщо на уроці навантаження не відповідає віковим вимогам або має місце травмування (недотримання правил страхування, невміння організувати клас тощо), то термін покарання вчителя може становити 8 років.

Учитель фізичної культури, плануючи урок, зобов'язаний передбачити все заздалегідь, спрогнозувати ситуацію.

Таким чином, важливими вимогами до вчителя фізичної культури є підвищена відповідальність за здоров'я дітей, самодисциплінованість, зібраність.

Окрім того, вчитель зобов'язаний поважати дітей, будувати з ними рівноправні стосунки, пам'ятаючи, що на грубість дитина відповідає грубістю. Психолого-педагогічна майстерність полягає в умінні піднятися до рівня учнів.

Учитель фізичної культури повинен мати почуття власної гідності, насамперед самоповагу.

Дуже важлива вимога до вчителя фізичної культури – оптимальний рівень здоров'я та здатність витримувати тривалі фізичні навантаження.

Узагалі вчитель фізичної культури повинен бути добрим, вимогливим до себе, толерантним і неупередженим у ставленні до учнів (особливо щодо їхніх фізичних якостей). Вміння посміхатися допомагає суттєво знизити напруженість у класі під час уроку.

Ще одна істотна вимога – це володіння командним голосом. У випадку його відсутності вчителю потрібно навчитися вправно володіти жестами.

Увесь комплекс вимог до вчителя прийнято умовно розподіляти на групи:

- організаційні – вміння організувати себе, дітей, батьків тощо;
- прогностичні – вміння планувати навчальний матеріал залежно від кліматичних умов, фізичної підготовленості учнів, матеріальної бази школи тощо;
- рухові – оптимальний рівень здоров'я (вміння наочно демонструвати виконання фізичної вправи загалом або її елементів).

Отже, хто обізнаний з особливостями педагогічної професії, той добре розуміє, що вчитель уособлює в собі і творця уроку, і виконавця, і режисера. Вплив учителя на учня оцінюється пролонговано – через деякий час, і результат не завжди буває той, якого очікують.

❖ Питання для самоконтролю

1. Які посади можуть обіймати фахівці з фізичної культури і спорту?
2. Перерахуйте основні посадові обов'язки вчителя фізичної культури.
3. Яка відповідальність покладається на вчителя фізичної культури?
4. Охарактеризуйте особливостей педагогічної професії.
5. Окресліть особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури.
6. Перерахуйте вимоги до особистості вчителя.

Якими професійними якостями має володіти вчитель фізичної культури?

Практичні завдання

1. Розробіть професіограму вчителя фізичної культури.
2. Заповніть таблицю:

№ з/п	Права вчителя фізичної культури	Відповідальність вчителя фізичної культури

Тема 3. Фізична культура і спорт як явище і галузь діяльності вчителя фізичної культури

Мета вивчення теми: набути уявлення про фізичну культуру як складову загальної культури людини; з'ясувати основні завдання фізичної культури, розглянути її форми та засоби.

План

1. Фізична культура як складова загальної культури людини.
2. Фізична культура як сукупність досягнень суспільства.
3. Роль фізичної культури в сучасному суспільстві.

 Перелік ключових термінів і понять: фізична культура, завдання фізичної культури, форми фізичної культури, засоби фізичної культури.

Теоретичні відомості

1. Фізична культура як складова загальної культури людини.

Що таке культура?

В традиційному розумінні слово «культура» (від лат. *culture*) першочергово означало обробіток, обробку землі. Пізніше цей термін був перенесений римлянами на людину і став означати її освіченість і вихованість. Із розвитком суспільства поняття «культура» обросло новим змістом. У ході еволюції поняття зазнало суттєвих змін.

У зміст культури в широкому розумінні входять мораль, спорт, ідеологія, наука, мистецтво.

У загальноживаному контексті культура визначає: 1) характеристики особистості (акуратність, вихованість, освіченість, моральність); 2) форми поведінки людини (ввічливість, самовладання); 3) форми суспільної діяльності

(культура торгівлі, виробництва). Отже, це поняття охоплює не лише духовні цінності, але й буденні явища (культура побуту, дозвілля).

Це визначення є протилежним до статистичних визначень культури як системи, що впорядковує ідеї та почуття, або є «екраном» знань, «приймачем» інформації, що надходить ззовні. Сучасна наука розглядає культуру як мистецтво, творчу діяльність з перетворення природи і суспільства, результатами якого є постійне поповнення матеріальних і духовних цінностей, вдосконалення всіх життєвих сил людини.

Слово «культура» вживається в різних контекстах і з різного приводу. Захоплені талантом артиста, ми говоримо про високу культуру виконання, картоплю називаємо плодовою сільськогосподарською культурою, а молоду людину, що поступилася місцем у транспорті, вважаємо зразком культурної поведінки. Традиційно культуру сприймають як систему правил, починаючи з пристойної мови і закінчуючи манерою поведінки за столом, тобто культура ототожнюється з етикетом. Особливо часто зустрічається слово «культура» в публіцистиці, засобах масової інформації, зазвичай воно означає щось досконале, привабливе, але доволі невизначене. Часто його зводять до мистецтва або художньої культури, ототожнюють з музеями та бібліотеками.

Загалом поняття культури багатоаспектне. Відтак культуру доцільно розглядати з усіх сторін, сприймати її як динамічний творчий процес, синтез створених людиною матеріальних і духовних цінностей, гармонійних форм відносин людини з природою та суспільством.

Культуру можна уявити як величезну лабораторію, де створюється масштабна система цінностей, збираються в єдине ціле найвеличніші досягнення людства в галузях науки, літератури й мистецтва. Помиляється той, хто обмежує культуру приємним вечором, що проведений біля телевізора або на концерті, відвідуванням у вихідний картинної галереї або музею. Це неодмінно веде до примітивізації особистості. Культура – це синонім повноцінного життя людини.

Від рівня розвитку культури залежить інтелектуальний потенціал не тільки окремої особистості, але і всього людства. Відтак цілком логічно, що у зміст культури в широкому розумінні входять мораль, спорт, ідеологія, наука, мистецтво.

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» складовою загальної культури людства є і фізична культура, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Сама мета гармонійного (всестороннього) розвитку особистості є продуктом історії розвитку людства.

У процесі культурного розвитку людина послідовно діє в трьох напрямках: засвоює культуру, виступаючи об'єктом її впливу, в цей же час формується людська особистість, розвиваються її здібності. У процесі творчої діяльності людина створює нові культурні цінності, виступаючи в цьому випадку суб'єктом культурної творчості (пошук нових шляхів, засобів, раціональних методів фізичного виховання тощо). Фізична культура інтегрується в суті самої особи, що функціонує в культурному осередку як конкретний носій культурних цінностей, поєднуючи в собі загальне, властиве культурі загалом, і особисте, привнесене в культуру на основі індивідуального життєвого досвіду, рівня знань, світогляду.

Діяльність у сфері фізичної культури має як матеріальні, так і духовні форми вираження. З матеріальною культурою фізична культура пов'язана процесом рухової діяльності, що є її головним змістом, який матеріалізується у фізичних якостях людини. Крім того, вона використовує матеріальну базу (спортивні прилади, інвентар, майданчики, зали тощо). З духовною культурою фізична культура пов'язана наукою, спортивною етикою, естетикою.

2. Фізична культура як сукупність досягнень суспільства.

Культура – основа, постійна умова й результат існування суспільства. Рівень культури дає можливість зробити висновок про соціальний образ суспільства, його духовне обличчя, внутрішні стимули його розвитку.

Тільки тоді суспільство стає цивілізованим, коли ставить культуру на почесний п'єдестал і реально пропонує людині вільне право на культуру, можливість володіти нею, відчувати себе її творцем і господарем, самостверджуючи і розкриваючи себе.

Людські знання накопичуються, а рівень людської культури, на жаль, знижується. Відчувається дефіцит духовності.

Поняття «людина грамотна», або «людина освічена» не тотожне поняттю «людина культурна». Людина може бути грамотною, освіченою, але здатною на нелюдський вчинок, на зраду істині. Тому цінність культури у дотриманні правил, норм, вимог, вироблених століттями.

Культура – це найвища якість, процес матеріальної та духовної діяльності людей, який передбачає отримання результатів цієї діяльності та їх відповідність закріпленим у суспільстві моральним нормам. Культура завжди вимагає дотримання норм і вимог відносно чогось.

Культура – це творча діяльність людини. Сьогодні зростає цінність життя, здоров'я, активного довголіття та реалізації людської індивідуальності, вони все частіше розглядаються як критерії соціального прогресу суспільства.

Регулярні фізичні вправи впливають на продуктивність праці, сприяють високій творчій активності людей, зайнятих розумовою та фізичною діяльністю, вдосконаленню низки необхідних якостей: глибини мислення, оперативної, зорової та слухової пам'яті, сенсомоторних реакцій. Фізична культура та спорт необхідні всім людям без винятку, а не тільки тим, професії яких потребують фізичної сили або особливих розумових зусиль.

Специфічною основою змісту фізичної культури як особливої та самостійної галузі загальної культури є раціональна рухова активність людини як чинник її підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану. Вона виникла й розвинулася одночасно із загальною культурою людства. Майже одночасно (вже в первісному суспільстві) виник один з її основних компонентів – фізичне виховання.

У процесі свого розвитку фізична культура збагатилася різними формами фізичних вправ, матеріально-технічними засобами, науковими знаннями й методами, спрямованими на забезпечення ефективності фізкультурної діяльності, досвідом корисного використання її засобів.

Таким чином, фізичну культуру можна визначити як сукупність досягнень суспільства у створенні та раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного вдосконалення людини.

Фізична культура є результатом багатогранної творчої діяльності суспільства. Вона успадковує культурні цінності, створені суспільством на попередніх етапах, і розвиває їх залежно від політичних, економічних, матеріальних можливостей певної історичної епохи.

Людина майбутнього – це перш за все здорова людина, розумна й гуманна, допитлива, діяльна, цілеспрямована. Це цілісна, всебічно розвинена особистість, досконала духовно й фізично. Все це посилює значущість в ХХІ столітті культури загалом і її невід'ємної складової – фізичної культури.

3. Роль фізичної культури в сучасному суспільстві.

Фізична культура – це складова частина загальної культури, тобто сукупність досягнень людини, що віддзеркалює рівень духовних і матеріальних цінностей, рівень фізичного розвитку, спортивних досягнень (показник досягнень – рівень здоров'я, спортивної майстерності, система фізичного виховання, досягнення у сфері науки, матеріально-технічна база).

Фізична культура спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини, а отже, на гармонійний розвиток її особистості.

При виконанні майже всіх виробничих дій необхідні тривала й напружена увага, висока рухливість організму, точні та швидкі реакції. У суспільстві немає інших засобів, окрім фізичної культури і спорту, за допомогою яких можна було б готуватися до виробництва. Регулярні фізичні вправи впливають на продуктивність праці, сприяють високій творчій активності людей.

Фізична культура є важливим чинником зниження захворюваності й травматизму, оберігає організм людини від перевантаження, перенапруження, перевтоми.

Сучасні умови життя (як на виробництві, так і в побуті) призводять до неухильного зниження рухової активності людини, що спричиняє зниження тренуваності організму, розумової та фізичної працездатності, зниження опірності організму людини до різного роду захворювань. Специфічною основою змісту фізичної культури є раціональна рухова активність людини як чинник її підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану. Вона дозволяє за допомогою своїх специфічних засобів і методів розкривати потенційні фізичні можливості людини.

Показниками стану розвитку фізичної культури в сучасному суспільстві є:

- рівень здоров'я та фізичної підготовленості різних верств населення;
- рівень розвитку системи фізичного виховання і його використання в різних сферах діяльності;
- рівень розвитку масового спорту;
- рівень забезпеченості висококваліфікованими й компетентними фахівцями;
- наявність матеріально-технічної бази та ефективність її використання;
- рівень упровадження досягнень науково-технічного прогресу;
- рівень спортивних досягнень на світовій арені (кількість світових рекордів);
- відображення явищ фізичної культури у творах мистецтва і літератури.

Фізична культура – це самостійна й особлива складова загальної культури зі своїми специфічними засобами – фізичними вправами.

Фізична культура є життєво важливою цінністю, очевидною є її соціальна значущість: сприяння збереженню та підвищенню загального рівня здоров'я, працездатності, фізичне вдосконалення людини, її всебічний розвиток. Відтак фізична культура і культура особистості невід'ємні одна від одної.

Культура особистості – це не тільки фізична досконалість людини, але і творче ставлення до своєї особистості, де духовна сторона відіграє пріоритетну роль.

Культурна особистість – всебічно розвинена особистість. Роль фізичної культури у формуванні особистості, розвитку її характеристик не завжди

відображалася повною мірою: провідна роль і значущість фізичної культури довго обмежувалася лише її медико-біологічними й педагогічними аспектами, пов'язаними із застосуванням фізичних вправ, розвитком фізичних якостей і формуванням рухових умінь.

На разі роль фізичної культури розуміється значно ширше. І це справедливо, адже в процесі фізичного виховання вирішуються завдання різного характеру – естетичні, розумові, світоглядні, культурні.

На жаль, фізична культура не стала потребою більшості людей, на досить низькому рівні вона функціонує в основних сферах життєдіяльності людини (освіта, праця, дозвілля).

Загалом фізична культура являє собою конкретний, тобто руховий вид діяльності людини. Як наука, фізична культура вивчає об'єктивні закономірності рухової діяльності, займається теоретичною систематизацією об'єктивних знань про рухову діяльність.

Значущість рухової діяльності у формуванні особистості людини доведена багатьма провідними психологами. Рухова діяльність людини впливає на навколишній світ, перетворює його, слугує засобом задоволення потреб. Своєю чергою духовний світ знаходить своє відображення в рухових діях.

Говорячи про роль у суспільстві фізичної культури, важливо окреслити і значення рухової активності. Рухова активність – оптимальний рівень рухового режиму, необхідний для забезпечення працездатності та збереження здоров'я людини. Рух – засіб пізнання світу, необхідний для задоволення біологічних потреб та підвищення функціональних можливостей організму. Норми рухової активності визначаються загальною кількістю індивідуальних рухів і тривалістю рухового компонента в режимі дня, з віком вони підвищуються.

Для прикладу: в Україні біологічну потребу в рухах задовольняє лише 1% населення, тоді як у Японії спортом систематично займається 80% населення.

На разі відсутня державна політика щодо впровадження фізичної культури в життя населення. Недостатньо реалізуються заходи, зокрема у засобах масової інформації, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, популяризацію фізичної культури і її значення як для окремо взятої людини, так і для суспільства в цілому. , занять спортом мало, вони проходять не на достатньому рівні. У суспільстві відсутнє позитивне ставлення до занять спортом, потреба в рухах у повній мірі не задоволена. Це призводить до зниження рівня здоров'я населення, зниження рівня життя, економіки. Неминуче скорочується тривалість життя. Неухильно зростає рівень смертності, до того ж вона «молодшає».

Фізична культура має стати суспільною цінністю. Її необхідно використовувати як засіб оздоровлення. Вона повинна задовольняти потребу

всіх верств населення в рухах. Щоб вижити, суспільство повинно розвиватися, а розвиватися тільки через самовдосконалення людини. Тому культурна діяльність, у тому числі і фізкультурна, набуває виразного суспільного значення, адже її предметом, метою і головним результатом є сама людина, її гармонійний розвиток. І тут не обійтися без одного з основних компонентів фізичної культури – фізичного виховання. Останній являє собою педагогічний процес, спрямований на вирішення оздоровчих і освітніх завдань із застосуванням системи фізичних вправ (оздоровлення – вдосконалення і зміцнення здоров'я, фізичного розвитку, формування всебічно розвиненої особистості; освіта – вдосконалення рухових здібностей).

Фізична культура спрямована на вирішення важливих суспільних завдань:

- 1) виховання гармонійної, всебічно розвиненої особистості, готової до праці та оборони країни;
- 2) постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного й духовного розвитку населення;
- 3) сприяння економічному та соціальному прогресу суспільства;
- 4) утвердження міжнародного авторитету України.

Фізична культура створює та поліпшує резервні можливості людського організму (табл. 1). Рівень працездатності характеризує рівень здоров'я та фізіологічний резерв організму.

Таблиця 1 – Резервні можливості серцево-судинної системи людського організму

<i>Рухова активність</i>	<i>ЧСС</i>		
	У стані спокою	При максимальному навантаженні	Резерв
Люди, які не займаються фізичними вправами	70-80	120-130	50
Люди, які регулярно займаються фізичними вправами	60-70	140-160	90
Спортсмени	50-60	220-250	180

Необхідно знати свій організм, свій рівень рухової активності, свідомо виконувати фізичні вправи – усе це є основою здоров'я і життя.

Органічною складовою фізичної культури, її суспільним чинником і ефективним засобом фізичного виховання є спорт, спрямований на досягнення високих спортивних результатів під час змагань.

Його цінність визначається стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення, і в цьому плані спорт має міжнародне значення.

Термін «спорт» закріпився в ХІХ столітті, із відновленням Олімпійських Ігор. Спорт (англ. *sport*, походить від фр. *disport* – «дозвілля», «розвага») – це організована за певними правилами діяльність людей, що передбачає зіставлення їхніх фізичних та інтелектуальних здібностей.

Спорт – це змагання за певними правилами. Безпосередня мета змагальної діяльності в спорті – досягнення найвищого результату, вираженого в умовних показниках перемоги над суперником або в інших показниках, прийнятих умовно за критерій досягнень. Змагальна діяльність допомагає виявляти резервні можливості людини.

Водночас спрямованість спорту значно ширша. Він є специфічним різновидом фізичної або інтелектуальної активності, що здійснюють не тільки з метою змагання, а й для поліпшення здоров'я, отримання морального й матеріального задоволення, саморозвитку, фізичного вдосконалення рухових навичок і морально-вольових якостей.

Сучасний спорт своїм корінням сягає сивої давнини. Його прабатьками були боротьба та змагальні ігри за певними правилами. Наші пращури повсюдно використовували їх як дієві та мирні засоби для вирішення індивідуальних і групових конфліктів, що неминуче час від часу виникали. Пізніше, коли усвідомили, що психофізіологічні та інтелектуальні можливості піддаються тренуванню, сформувалося явище, що згодом отримало назву «спорт».

Уже в давні часи чітко окреслилася важлива особливість спорту – великий інтерес глядачів, що посилювався ще більше зі зростанням майстерності тих, хто змагався. Видовищність незмінно супроводжує процес спортивного протиборства, що є однією із суспільних потреб, започаткованих у результаті об'єднання людей в родоплемінні співтовариства. Цю потребу сьогодні називають самоствердженням, самовираженням. Саме вона робить бажаною для спортсменів присутність глядачів. З іншого боку, насиченість і неповторність спортивних змагань і ігор, непередбачуваність їх кінцевого результату, притягують, як магніт, на арені спортивної боротьби вболівальників.

❖ Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «фізична культура».
2. Охарактеризуйте роль і місце фізична культура в загальній культурі людства.
3. На вирішення яких суспільних завдань спрямована фізична культура?

4. Назвіть основні сфери та напрями впровадження фізичної культури і спорту.
5. Перерахуйте основні показники стану розвитку фізичної культури в державі.

Практичні завдання

1. Ознайомтесь із нормативно-правовим визначенням фізичної культури, закріпленим у Законі України «про фізичну культуру і спорт» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>).
2. Підготуйте презентацію на тему «Правила здорового способу життя».
- Запропонуйте заходи для популяризації здорового способу життя та підвищення суспільної цінності фізичної культури.

Тема 4. Зміст та організація професійно-педагогічної освіти в закладах вищої освіти

Мета вивчення теми: усвідомити сутність освітнього процесу в закладах вищої освіти; засвоїти основні терміни й поняття, що характеризують освітній процес у ЗВО; ознайомитись із формами організації у вищій навчальній діяльності; розглянути форми контролю.

План

1. Організація освітнього процесу студентів у закладах вищої освіти.
2. Форми організації процесу навчання здобувачів освіти та види навчальних занять.
3. Форми та методи контролю.

 Перелік ключових термінів і понять: державний стандарт вищої освіти, освітньо-професійна програма, освітній компонент, освітній процес, початковий план, робоча програма навчальної дисципліни, силабус, форми організації навчання, методи контролю.

Теоретичні відомості

1. Організація освітнього процесу студентів у закладах вищої освіти.

Організація освітнього процесу в закладах вищої освіти на державному рівні регламентується Законами України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. На рівні вишу – внутрішніми нормативними документами. У ЗНУ

такими документами є: Положення про організацію освітнього процесу в Запорізькому національному університеті, Положення про організацію освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання в Запорізькому національному університеті, Порядок реалізації здобувачами вищої освіти права на вільний вибір навчальних дисциплін у Запорізькому національному університеті, Положення про практичну підготовку здобувачів вищої освіти Запорізького національного університету. Усі вказані внутрішні нормативні документи затверджуються вченою радою закладу вищої освіти відповідно до законодавства та є обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Мовою освітнього процесу в закладах вищої освіти є державна мова. Застосування мов у ЗВО визначається Законами України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та «Про освіту».

Основними формами здобуття вищої освіти у ЗВО є:

- очна (денна);
- заочна;
- дистанційна;
- дуальна.

Очна (денна) форма здобуття вищої освіти – це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти, що передбачає проведення навчальних занять та практичної підготовки не менше 30 тижнів упродовж навчального року.

Заочна форма здобуття вищої освіти – це спосіб організації навчання здобувачів вищої освіти шляхом поєднання навчальних занять і контрольних заходів під час короткочасних сесій та самостійного оволодіння освітньою програмою в період між ними.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дуальна форма здобуття вищої освіти – це спосіб здобуття освіти здобувачами денної форми, що передбачає навчання на робочому місці на

підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації. Навчання на робочому місці передбачає виконання посадових обов'язків відповідно до трудового договору.

Учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є:

- 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники;
- 2) здобувачі вищої освіти;
- 3) фахівці-практики та роботодавці, які залучаються до освітнього процесу.

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти;
- 2) виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, протипожежної безпеки;
- 3) виконувати вимоги освітньо-професійної програми, дотримуватися графіку освітнього процесу та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання.

Основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності закладів вищої освіти незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм навчання є державні стандарти вищої освіти.

Зміст навчання визначається освітньо-професійною програмою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними планами, робочими навчальними планами, індивідуальним навчальним планом здобувача вищої освіти, програмами навчальних дисциплін (силабусами), нормативними документами органів державного управління у галузі вищої освіти та безпосередньо ЗВО.

Освітньо-професійна програма, за якою навчається студент, являє собою єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою цілей та результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої кваліфікації. Освітньо-професійні програми розробляються за спеціальностями та рівнями освіти (бакалаврський та магістерський) з урахуванням вимог стандартів вищої освіти.

Послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів визначається навчальним планом. Навчальні плани розробляються на підставі освітньо-професійних програм. Для конкретизації планування освітнього процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план.

Календарні терміни семестрів, навчальних занять, екзаменаційних сесій, практик, канікул на кожний рік навчання за певною освітньо-професійною

програмою; терміни виконання кваліфікаційних робіт і проходження підсумкової атестації здобувачів вищої освіти визначаються графіком освітнього процесу.

Для кожного освітнього компонента (навчальної дисципліни, практики) щорічно відповідно до освітньо-професійної програми та робочого навчального плану розробляється робоча програма та/або силабус. У Запорізькому національному університеті – силабус. Силабус є нормативним документом, який виконує функції програми навчальної дисципліни (практики) та визначає: обсяг, зміст і цілі навчальної дисципліни (практики), заплановані результати навчання, види навчальної діяльності здобувачів та навчальних занять, методи викладання й навчання, критерії оцінювання, ресурсне забезпечення та регуляції й політику викладання курсу (проходження практики).

Здобувач вищої освіти має право на вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньо-професійною програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш ніж 25% загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для певного рівня вищої освіти.

Процедура забезпечення вибору навчальних дисциплін у ЗНУ здійснюється відповідно до затвердженого Порядку реалізації студентами права на вільний вибір навчальних дисциплін у Запорізькому національному університеті.

2. Форми організації процесу навчання здобувачів освіти та види навчальних занять.

Усі освітні компоненти, вивчення яких передбачене структурно-логічною схемою підготовки освітньо-професійної програми, розподіляються за роками навчання (курсами) і семестрами. На засвоєння кожної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми передбачена певна кількість годин (кредитів ЄКТС).

Освітній процес у закладах вищої освіти здійснюється за такими формами:

- 1) навчальні заняття;
- 2) самостійна робота;
- 3) практична підготовка;
- 4) контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є:

- 1) лекція;
- 2) лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття;
- 3) консультація.

Лекція є основною формою проведення навчальних занять у виші, що призначена для засвоєння теоретичного матеріалу. Закладаючи основи наукових знань, лекція визначає зміст інших видів навчальних занять, тому відіграє ключову роль відносно них. Лекція охоплює матеріали однієї або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається силабусом навчальної дисципліни.

Лекції проводяться досвідчені науково-педагогічні працівники (професори, доценти), запрошені провідні науковці та фахівці-практики з однією або більше академічними групами.

Лабораторне заняття є формою навчального заняття, при якій студент під керівництвом викладача проводить експерименти (досліди) з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та оволодіння методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться не більше, як з половиною академічної групи в спеціально обладнаних приміщеннях або в умовах реального професійного середовища (наприклад, у спортивному залі).

Практичне заняття є формою навчального заняття, при якій викладач організовує детальний розгляд студентам окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння й навички їх практичного застосування шляхом виконання студентом відповідно сформульованих завдань. Практичне заняття передбачає проведення попереднього контролю знань та ґрунтується на підготовленому навчально-методичному матеріалі – тестах, завданнях, задачах тощо.

Індивідуальне заняття – навчальне заняття, яке проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки, розкриття та розвитку творчих здібностей. Індивідуальні заняття проводяться за окремим графіком.

Специфіка навчання у виші за освітньо-професійною програмою «Спорт» вимагає більш широкого застосування індивідуальних занять як для оволодіння навчальними дисциплінами, так і для повного розкриття спортивного обдарування та забезпечення якнайвищих досягнень студента в обраному виді спорту.

Індивідуальні завдання (презентації, есе, реферати тощо) з окремих дисциплін спрямовані на поглиблення, узагальнення й закріплення знань студентів, засвоєних у процесі навчання. Форма і зміст індивідуальних завдань визначаються силабусами навчальних дисциплін. Виконуються індивідуальні завдання студентом самостійно при консультуванні викладача в термін, визначений силабусом навчальної дисципліни.

Консультація – навчальне заняття, під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні питання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування. Організація консультацій передбачається як для груп, так і для окремих студентів, якщо стосується питань, пов'язаних з виконанням індивідуальних завдань або планів спортивної підготовки.

Курсова робота – це індивідуальне науково-дослідне завдання творчого або репродуктивного характеру, яке виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення засвоєних у процесі навчання знань та їх застосування при комплексному вирішенні конкретних фахових завдань.

Тематика курсових робіт розробляється відповідно до завдань навчальної дисципліни і має практичне фахове спрямування.

Кваліфікаційні роботи (бакалавра, магістра) виконуються на завершальному етапі навчання здобувачів вищої освіти. Вони передбачають як систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності, застосування їх при вирішенні конкретних завдань, так і розвиток навичок самостійної роботи та оволодіння методикою дослідження й експерименту, пов'язаних із темою роботи.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти є формою організації освітнього процесу, спрямованою на оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових занять. Зміст самостійної роботи здобувача вищої освіти за конкретною навчальною дисципліною визначається силабусом, інструктивно-методичними матеріалами й завданнями, розробленими викладачем. Час для самостійної роботи регламентується робочим навчальним планом і варіюється в межах від 50 до 70% загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни.

Самостійна робота студента, який навчається за освітньо-професійною програмою «Спорт», може виконуватись не лише в бібліотеці, навчальному кабінеті, лабораторії, але й в умовах тренувального збору, під час переїзду до місць змагань тощо.

Спортивне вдосконалення здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Спорт», є природною та важливою складовою їх підготовки. Значимість рівня спортивної підготовки впливає безпосередньо із сутності майбутньої діяльності фахівця фізкультурно-спортивного профілю. Особливість спортивної діяльності полягає в тому, що деякі аспекти спорту неможливо вивчити, їх можна лише відчувати, до того ж тільки на відповідно високому змагальному рівні.

Розкладом занять і навчальним планом передбачено певну кількість годин для спортивно-педагогічного вдосконалення та підвищення спортивної

майстерності. Це сприяє більш глибокому на спрямованому практичному оволодінню студентом основами своєї професії. Варто мати на увазі, що частина студентів бере участь у тренувальному процесі збірних командах України і спортивних товариств, у школах вищої спортивної майстерності, на тренувальних зборах і змаганнях. Це суттєво підвищує ефективність спортивного вдосконалення студента і сприяє його фаховому становленню.

Науково-дослідницька робота студента відіграє суттєву роль у підготовці фахівців, особливо у відборі студентів, що мають здібності до проведення наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту.

Виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, участь у студентських наукових конференціях, перші публікації, взаємодія з науковцями, підготовка курсових і кваліфікаційних робіт – усе це етапи становлення майбутнього вченого.

Особливо цінними є наукові роботи в галузі фізичної культури, виконані студентами-спортсменами, які добре розуміють предмет дослідження та особистий спортивний досвід яких є неоціненним.

Практична підготовка студентів є обов'язковим освітнім компонентом освітньо-професійної програми. Практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними закладами вищої освіти договорами або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку.

Її метою є оволодіння вміннями, навичками та способами організації майбутньої професійної діяльності. Практична підготовка здійснюється шляхом проходження здобувачами вищої освіти практики. Вона проводиться в реальних професійних умовах під організаційно-методичним керівництвом викладача закладу вищої освіти та керівника від бази практики.

Проходження практики студентом здійснюється відповідно до законодавства та регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. На рівні вишу – навчальним планом, графіком освітнього процесу та Положенням про практичну підготовку здобувачів вищої освіти Запорізького національного університету.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює керівник практики. Навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечують випускові кафедри.

Практична підготовка студентів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Фізична культура)» здійснюється в закладах середньої освіти. В ОПП передбачено два види практики – виробнича та

навчальна. До керівництва практикою можуть залучатися провідні фахівці спортивних організацій і підрозділів, які є базами практики.

3. *Форми та методи контролю.*

Контроль становить собою сукупність усвідомлених дій, спрямованих на отримання відомостей про рівень опанування програмного матеріалу, засвоєння теорії та оволодіння вміннями й навичками, що необхідні в процесі виконання завдань професійної діяльності. Складовими процесу контролю є: перевірка – виявлення знань, умінь та навичок; оцінювання – вимірювання знань, умінь, навичок; облік – фіксація результатів оцінювання в журналі та відомостях. Контроль знань, тобто організація зворотного зв'язку як засобу управління освітнім процесом, відіграє важливу роль у системі навчання.

Контрольні заходи, які проводяться в ЗВО, визначають відповідність рівня набутих здобувачами освіти знань, умінь і навичок вимогам нормативних документів і забезпечують своєчасне коригування освітнього процесу.

В сучасній вищій освіті відбувається перенесення акцентів на самостійне оволодіння знаннями, відтак великого значення набуває контроль – педагогічний і самоконтроль.

Конкретний зміст та організаційно-методичні форми поточного і підсумкового контролю визначаються силабусами навчальних дисциплін (практики).

Система оцінювання знань студентів з кожної дисципліни включає поточний та підсумковий семестровий контроль знань, виконання курсових робіт (якщо такі передбачені) (рис. 1).

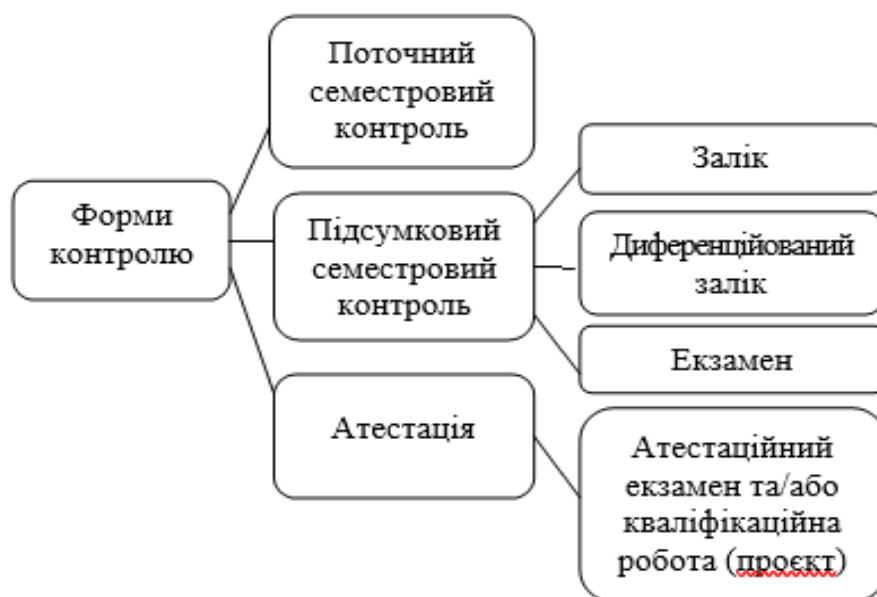

Рисунок 1 – Форми контролю, що використовуються у вищій школі

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних (лабораторних, семінарських) занять, поточної атестації. При поточному контролі оцінці підлягають рівень теоретичних знань і практичні навички з тем, включених до навчальної дисципліни. Головне завдання поточного контролю – допомогти студентам організувати свою роботу, навчитись самостійно, відповідально і систематично вивчати всі навчальні предмети.

Результати поточного контролю використовуються викладачем для коригування методів, прийомів і засобів навчання, вдосконалення організації та змісту самостійної роботи студентів.

Види поточного контролю: усний, письмовий (різновидом є тестовий).

Загальноприйнятими на сьогодні *формами поточного контролю* є усний контроль (усне опитування), письмовий контроль (письмові контрольні роботи, письмові відповіді на питання, письмові завдання тощо), тестовий контроль (у тому числі в системі електронного забезпечення навчання Moodle), самоконтроль.

Самоконтроль здійснюється для самооцінки студентами якості засвоєння навчального матеріалу з конкретної дисципліни (змістового модуля, теми). Із цією метою в посібниках і методичних розробках передбачаються питання, тести й завдання для самоконтролю.

Підсумковий семестровий контроль із певної дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він виявляє рівень засвоєння студентом навчальної дисципліни або її окремої логічно завершеної частини з урахуванням результатів поточного контролю. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді екзамену, диференційованого заліку, заліку в терміни, передбачені графіком освітнього процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеному силабусом навчальної дисципліни.

Залік з окремої дисципліни проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії. Проставляється в заліковій відомості у балах за шкалою ЗВО; «зараховано»/«незараховано»; за шкалою ЄКТС.

Диференційований залік оцінюється в балах за шкалою ЗВО, за національною чотирибальною шкалою: «незадовільно»/«задовільно»/«добре»/«відмінно» та за шкалою ЄКТС. Диференційований залік, як правило, ставиться за курсову роботу та практичну підготовку студента.

Екзамен – це форма підсумкового семестрового контролю рівня та якості засвоєння студентом теоретичних знань і набуття умінь та навичок з окремої навчальної дисципліни за семестр, що проводиться як контрольний захід в усній, письмовій формі або із застосуванням ІТ-технологій.

Курсова робота (проект) – це індивідуальне науково-дослідне завдання, яке є творчим або репродуктивним вирішенням конкретних завдань щодо об'єктів практичної або наукової діяльності фахівця, що виконується здобувачем вищої освіти самостійно під керівництвом науково-педагогічного працівника на основі знань, умінь, компетентностей, набутих із конкретної та/або суміжних дисциплін. Курсові роботи (проекти) є окремими одиницями контролю і оцінюються за результатами їх захисту.

Практична підготовка оцінюється за результатами публічного захисту студентом звіту з практики.

Результати складання екзаменів і диференційованих заліків оцінюються за стобальною шкалою, шкалою ЄКТС і національною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Екзамени й заліки складаються в період екзаменаційних сесій або у встановлені закладом вищої освіти терміни. Студенти, які не з'явилися на екзамен без поважної причини, вважаються такими, що одержали незадовільну оцінку.

Здобувач вищої освіти, який за наслідками семестрового контролю має заборгованості, зобов'язаний їх ліквідувати у визначені в ЗВО терміни. Повторне складання екзаменів допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз – викладачу, другий – комісії, призначеній деканом.

Для встановлення відповідності рівня та обсягу засвоєних знань, набутих умінь і компетентностей вимогам стандартів вищої освіти та освітньо-професійних програм у ЗВО передбачено проведення атестації здобувачів вищої освіти. Вона відбувається у формі *атестаційного екзамену та/або захисту кваліфікаційної роботи (кваліфікаційного проекту)*. Атестація здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Фізична культура)», здійснюється у формі атестаційного екзамену.

До захисту кваліфікаційних робіт/проектів чи складання атестаційних екзаменів за наказом ректора допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали всі вимоги навчального плану.

Атестацію студентів після завершення навчання на певному рівні вищої освіти здійснює екзаменаційна комісія. ЗВО на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

У ЗНУ порядок проведення поточного й підсумкового контролю регламентується Положенням про організацію та методику проведення поточного та підсумкового семестрового контролю навчання студентів Запорізького національного університету. Порядок створення та організації

роботи екзаменаційної комісії для здійснення атестації здобувачів ступенів вищої освіти бакалавра та магістра, вимоги до організації атестації регламентує Положення про порядок проведення атестації здобувачів освіти та організацію роботи екзаменаційної комісії в Запорізькому національному університеті.

◆ Питання для самоконтролю

1. Назвіть та охарактеризуйте основні форми навчання в закладі вищої освіти.
2. Чим визначається зміст вищої освіти?
3. Перерахуйте складові навчально-методичного забезпечення освітнього процесу.
4. Розкрийте сутність та особливості самостійної роботи здобувача вищої освіти.

▲ ■ ■ Назвіть та охарактеризуйте форми й види контролю в закладі вищої освіти.

Практичні завдання

1. Складіть анотацію курсу «Вступ до спеціальності і техніка безпеки». Обґрунтуйте актуальність вивчення цього освітнього компонента. Як зворотній зв'язок надайте конструктивні поради викладачеві щодо вдосконалення змісту курсу та організації його вивчення.
2. У вигляді есе презентуйте особливості оцінювання ваших досягнень як студента з курсу «Вступ до спеціальності і техніка безпеки».

Тема 5. Навчання і побут студентів закладу вищої освіти

Мета вивчення теми: засвоїти законодавчо закріплені поняття та визначення системи вищої освіти; розглянути основні права й обов'язки здобувачів вищої освіти; ознайомитися з особливостями діяльності органів студентського самоврядування, механізмом реалізації прав студентів на участь в управлінні ЗВО.

План

1. Основні поняття та визначення сучасної системи вищої освіти.
2. Права та обов'язки осіб, які навчаються у закладі вищої освіти.
3. Студентське самоврядування.

Перелік ключових термінів і понять: вища освіта, компетентність, стандарт вищої освіти, освітній процес, здобувач вищої освіти, академічна мобільність.

Теоретичні відомості

1. Основні поняття та визначення сучасної системи вищої освіти.

У Законі України «Про вищу освіту» наводиться визначення ключових термінів і понять сучасної системи вищої освіти з урахуванням досвіду європейської практики. Це забезпечує їх єдине розуміння, єдине застосування, а відтак і правове регулювання. Ці терміни та поняття широко використовуються у внутрішніх нормативних документах закладів вищої освіти, які регламентують освітній процес і взаємодію його учасників.

Система освіти – сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Галузь знань – основна предметна область освіти й науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка.

Кваліфікація – визнана закладом вищої освіти або іншим суб'єктом освітньої діяльності у сфері вищої освіти та засвідчена документом про вищу освіту сукупність визначених освітньою програмою та здобутих особою компетентностей (результатів навчання).

Спеціальність – гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти частина предметної області галузі освіти і науки.

Компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення

освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів.

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій та використовуються для визначення та оцінювання якості змісту й результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньо-професійної програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Освітньо-професійні програми підлягають акредитації.

Акредитація освітньо-професійної програми – оцінювання освітньо-професійної програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти.

Структурно-логічна схема підготовки – наукове й методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної програми підготовки, що є основою для формування навчального та робочого навчального планів.

Освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

На особливу увагу заслуговують терміни та поняття, які визначають обов'язки, права та можливості здобувачів вищої освіти.

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання,

викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.

Студентоцентроване навчання – підхід до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу.

Індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача вищої освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, що їх реалізують, форм і строку здобуття освіти, освітніх компонентів. Індивідуальна освітня траєкторія формується здобувачем вищої освіти з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду.

2. Права та обов'язки осіб, які навчаються у закладі вищої освіти.

Особами, які навчаються у закладах вищої освіти, є:

- 1) здобувачі вищої освіти;
- 2) інші особи, які навчаються у закладах вищої освіти (слухач).

Студент – особа, зарахована до закладу вищої освіти з метою здобуття вищої освіти ступеня бакалавра чи магістра. Особа стає студентом з моменту підписання наказу ректора про її зарахування (поновлення) до числа студентів. Студентам на час навчання у закладі вищої освіти видається студентський квиток, який засвідчує особу, та залікова книжка.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньо-професійної програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: бакалавр, магістр.

Слухач – особа, яка навчається на підготовчому відділенні закладу вищої освіти, або особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, у тому числі за програмами післядипломної освіти.

До початку занять кожен курс розподіляється на академічні групи. Склад групи затверджується наказом ректора. В кожній групі призначається (або

обирається) староста з числа студентів, які успішно навчаються й дотримуються навчальної дисципліни.

Староста групи підпорядковується безпосередньо декану факультету та його заступнику. До обов'язків старости входить:

- відповідальність за стан успішності в групі;
- доведення до відома студентів групи розпоряджень і наказів адміністрації вишу, відповідальність за їх виконання;
- облік відвідування студентами всіх видів навчальних і спортивних занять;
- подання до деканату службових записок про явку студентів на заняття, оперативне інформування деканату про зрив занять, можливі непорозуміння у розкладі, можливі конфлікти з науково-педагогічними працівниками тощо;
- допомога викладачеві у створенні робочої атмосфери під час занять і в контролі за збереженням інвентарю та навчального обладнання;
- призначення чергових у групі (навчальному приміщенні);
- ведення журналу старости академічної групи.

Розпорядження старости у межах вказаних функцій є обов'язковим для виконання всіма студентами академічної групи.

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти, мають право на:

- 1) вибір форми навчання під час вступу до закладу вищої освіти;
- 2) безпечні та нешкідливі умови навчання, праці й побуту;
- 3) трудову діяльність у позанавчальний час;
- 5) безоплатне користування бібліотекою, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами закладу вищої освіти;
- 6) безоплатне забезпечення інформацією для навчання в доступних форматах із використанням технологій, що враховують обмеження життєдіяльності, зумовлені станом здоров'я (для осіб з особливими потребами);
- 7) користування виробничою, культурно-освітньою, побутовою, оздоровчою базами закладу вищої освіти в порядку, передбаченому статутом закладу вищої освіти;
- 8) забезпечення гуртожитком на строк навчання в порядку, встановленому законодавством;
- 9) участь у науково-дослідних роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікації;
- 10) участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку;

- 11) участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, організації дозвілля, побуту, оздоровлення;
- 12) участь у громадських об'єднаннях;
- 13) участь у діяльності органів самоврядування закладу вищої освіти, факультету, вченої ради ЗВО, органів студентського самоврядування;
- 14) навчання одночасно за декількома освітньо-професійними програмами, а також у декількох закладах вищої освіти, за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного бюджету;
- 15) академічну мобільність, у тому числі міжнародну;
- 16) отримання соціальної допомоги у випадках, встановлених законодавством;
- 17) зарахування до страхового стажу відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» періодів навчання на денній формі навчання у закладах вищої освіти за умови добровільної сплати страхових внесків;
- 18) академічну відпустку або перерву в навчанні зі збереженням окремих прав здобувача вищої освіти, а також на поновлення навчання в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- 19) моральне та/або матеріальне заохочення за успіхи в навчанні, науково-дослідній та громадській роботі, за спортивні досягнення тощо;
- 20) захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства;
- 21) безоплатне проходження практики на підприємствах, в установах, закладах та організаціях, а також на оплату праці під час виконання виробничих функцій згідно із законодавством;
- 22) канікулярну відпустку тривалістю не менш як вісім календарних тижнів на навчальний рік.

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти за денною формою здобуття освіти за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, мають право на отримання академічних і соціальних стипендій у встановленому законодавством порядку.

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти за денною формою здобуття освіти, можуть отримувати інші стипендії, призначені фізичними (юридичними) особами.

Особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог законодавства, статуту та правил внутрішнього розпорядку закладу вищої освіти;
- 2) виконувати вимоги з охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії, протипожежної безпеки, передбачені відповідними правилами та інструкціями;

3) виконувати вимоги освітньо-професійної програми, дотримуючись академічної доброчесності та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання.

Відрахування, переривання навчання, поновлення та переведення здобувачів вищої освіти.

1. Підставами для відрахування здобувача вищої освіти є:

1) завершення навчання за відповідною освітньо-професійною програмою;

2) власне бажання;

3) переведення до іншого закладу вищої освіти;

4) невиконання навчального плану;

5) порушення умов договору (контракту), укладеного між закладом вищої освіти та особою, яка навчається, або фізичною (юридичною) особою, яка оплачує таке навчання;

6) інші випадки, передбачені законом.

Особа, відрахована із закладу вищої освіти до завершення навчання за освітньо-професійною програмою, отримує академічну довідку, що містить інформацію про результати навчання, назви дисциплін, отримані оцінки та здобуту кількість кредитів ЄКТС.

2. Здобувач вищої освіти має право на перерву в навчанні у зв'язку з обставинами, які унеможливають виконання освітньо-професійної програми (за станом здоров'я, призовом на строкову військову службу у разі втрати права на відстрочку від неї, сімейними обставинами тощо). Таким особам надається академічна відпустка в установленому порядку. Навчання чи стажування в освітніх і наукових установах (у тому числі іноземних держав) може бути підставою для перерви у навчанні, якщо інше не передбачено міжнародними актами чи договорами між закладами вищої освіти.

Здобувачам вищої освіти, призваним на військову службу у зв'язку з оголошенням мобілізації, гарантується збереження місця навчання та стипендії.

Здобувачам вищої освіти, які реалізують право на академічну мобільність, протягом навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому закладі вищої освіти на території України чи поза її межами гарантується збереження місця навчання та виплата стипендії відповідно до положення про порядок реалізації права на академічну мобільність. Такі особи не відраховуються зі складу здобувачів вищої освіти.

3. Особа, відрахована із закладу вищої освіти до завершення навчання за відповідною освітньо-професійною програмою, має право на поновлення на навчання в межах ліцензованого обсягу закладу вищої освіти.

Працевлаштування випускників закладів вищої освіти:

1. Випускники закладів вищої освіти вільні у виборі місця роботи, крім випадків, передбачених законодавством України. Заклади вищої освіти не зобов'язані здійснювати працевлаштування випускників.

2. Держава у співпраці з роботодавцями забезпечує створення умов для реалізації випускниками закладів вищої освіти права на працю, гарантує створення рівних можливостей для вибору місця роботи, виду трудової діяльності з урахуванням здобутої вищої освіти та суспільних потреб.

3. Випускникам педагогічних закладів вищої освіти, які уклали угоду про відпрацювання не менше трьох років у сільській місцевості або селищах міського типу, держава відповідно до законодавства забезпечує безоплатне користування житлом з опаленням і освітленням у межах встановлених норм.

3. Студентське самоврядування.

У закладах вищої освіти та їх структурних підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів.

Студентське самоврядування – це право і можливість студентів вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти.

Студентське самоврядування об'єднує всіх студентів відповідного закладу вищої освіти. Усі студенти, які навчаються в закладі вищої освіти, мають рівні права та можуть обиратися та бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

Студентське самоврядування здійснюється студентами безпосередньо і через органи студентського самоврядування, які обираються шляхом прямого таємного голосування студентів. Представницькі, виконавчі та контрольно-ревізійні органи студентського самоврядування обираються строком на один рік.

Органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо). З припиненням особою навчання у закладі вищої освіти припиняється її участь в органі студентського самоврядування.

Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів та їх участь в управлінні закладом вищої освіти.

Органи студентського самоврядування:

1) беруть участь в управлінні закладом вищої освіти в порядку, встановленому законодавством і статутом закладу вищої освіти;

2) беруть участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, оздоровлення, побуту та харчування;

3) проводять організаційні, просвітницькі, наукові, спортивні, оздоровчі та інші заходи;

4) захищають права та інтереси студентів, які навчаються у закладі вищої освіти;

За погодженням з органом студентського самоврядування закладу вищої освіти приймаються рішення про:

1) відрахування студентів із закладу вищої освіти та їх поновлення на навчання;

2) переведення осіб, які навчаються в закладі вищої освіти за державним замовленням, на навчання за контрактом за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;

3) переведення осіб, які навчаються в закладі вищої освіти за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб, на навчання за державним замовленням;

Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів, які:

1) ухвалюють положення про студентське самоврядування закладу вищої освіти, визначають структуру, повноваження та порядок проведення прямих таємних виборів представницьких та виконавчих органів студентського самоврядування;

2) заслуховують звіти представницьких, виконавчих і контрольно-ревізійних органів студентського самоврядування, дають їм відповідну оцінку;

3) затверджують процедуру використання майна та коштів органів студентського самоврядування, підтримки студентських ініціатив на конкурсних засадах;

4) затверджують річний кошторис витрат (бюджет) органів студентського самоврядування, вносять до нього зміни та доповнення, заслуховують звіт про його виконання;

5) обирають контрольно-ревізійну комісію з числа студентів для здійснення поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету органів студентського самоврядування.

Адміністрація закладу вищої освіти не має права втручатися в діяльність органів студентського самоврядування.

Керівник закладу вищої освіти забезпечує належні умови для діяльності органів студентського самоврядування (надає приміщення, меблі, оргтехніку, забезпечує телефонним зв'язком, постійним доступом до інтернету, відводить

місця для встановлення інформаційних стендів тощо), про що укладається відповідна угода.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «компетентність».
2. Що являє собою академічна мобільність?
3. Охарактеризуйте студентоцентроване навчання як підхід до організації освітнього процесу.
4. Якими є взаємні зобов'язання закладу вищої освіти та студента?
5. Якими є права та обов'язки студента закладу вищої освіти?
6. Назвіть органи та функції студентського самоврядування.

Практичні завдання

1. Напишіть есе на тему «Реалізація студентоцентрованого навчання на факультеті фізичного виховання, здоров'я та туризму».

 Скориставшись пошуковою системою Google, ознайомтесь із правами та обов'язками студентів Гарвардського університету, одного із найстаріших і найпрестижніших вишів США. Чи однакові права передбачені для іноземних і місцевих студентів? Порівняйте їх із правами та обов'язками українських студентів.

Тема 6. Студентство як соціальна група

Мета вивчення теми: розглянути сутність студентства як соціального феномену; ознайомитися з чинниками адаптації студентів ЗВО до нових умов життя та навчання; усвідомити значення студентського життя для подальшого розвитку особистості.

План

1. Студентство як соціальний феномен.
2. Адаптація студентів до навчання у виші.
3. Адаптація студентів до нових умов життя і побуту.
4. Психологічні особливості та характеристики студентства.

 Перелік ключових термінів і понять: студент, студентство, адаптація, побут, юнацтво.

Теоретичні відомості

1. Студентство як соціальний феномен.

Студент – особа, зарахована до закладу вищої освіти з метою здобуття вищої освіти, наділена певними правами і водночас обов'язками. У перекладі з латинської мови *studens* означає «той, хто ретельно працює», «сумлінно навчається».

Завдяки спільному виду діяльності – здобуттю освіти, спільному характеру праці, студенти утворюють певну соціально-професійну групу, провідною функцією якої є набуття відповідних знань та умінь у галузі обраної професії, навичок самостійної творчої діяльності. Студентство на сьогодні становить багаточисленну соціальну групу. Студентство – найкультурніша частина молоді в усіх країнах, яка є важливим джерелом відтворення інтелігенції.

Студентство характеризується переходом з однієї соціальної групи в іншу. Час навчання у виші збігається з другим періодом юності або першим періодом зрілості, який відрізняється складністю становлення особистісних рис. Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно зміцнюються ті якості, яких не вистачало повною мірою в старших класах, – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою. Характерними рисами студентства є також прагнення до новизни, заперечення авторитетів. Через це досить часто відбувається переоцінка власних можливостей, а максималізм іноді проявляється в потворній формі.

У процесі навчання студент постійно взаємодіє та комунікує – в студентській академічній групі, студентському науковому гуртку, групах художньої самодіяльності та в спортивних командах, на факультеті тощо.

Студентів у групі поєднує: спільна мета; спільна навчально-професійна діяльність; спільні колективні традиції; зв'язки ділового та особистісного характеру; однорідність складу групи за віком; висока поінформованість один про одного (і про успіхи, і про особисте життя); високий рівень самоврядування, автономність і самодостатність.

У процесі цього спілкування зав'язуються особисті, побутові, спортивні та ділові зв'язки і відносини, формуються уявлення, складаються оціночні судження, закріплюються звички, проявляються схильності. Рівень позитивного впливу залежить від самої особистості та від колективу.

Знаходячись у колективі, людина не може уникнути симпатій або антипатій. В цей же час і сама вона викликає до себе певне ставлення. Кожен член студентського колективу усвідомлює себе його часткою і намагається зайняти та втримати в ньому певну позицію (соціальний статус), завоювати визнання, довіру, підтримку, розуміння своїх товаришів («Бути корисним – мій

обов'язок, бути популярним – щастя»). Індивідуальне сприйняття інших людей слугує стимулом для подальшого особистого зближення, спільності смаків і захоплень, сприяє виникненню і розвитку дружби, любові або взаємної стійкої прив'язаності. Постійні духовно близькі контакти допомагають краще розуміти один одного, бути більш уважним і чуйним.

«Мікроклімат» колективу сприяє утвердженню правильних принципів і форм взаємовідносин між людьми, взаємопідтримці, розвитку ініціативи, принциповості. Колектив здатний розв'язувати й виховні завдання через психологічний вплив на кожного студента.

У плані загальнопсихічного розвитку студентство є періодом інтенсивної соціалізації людини, розвитку вищих психічних функцій, становлення всієї інтелектуальної системи та особистості загалом.

Поступово зі студентського середовища виокремлюються особистості, які здатні впливати на своїх товаришів, організовувати їх на якусь конкретну діяльність. Лідери: формальні (обрані чи призначені на посади – старости, керівника студентського ради), неформальні (завдяки добре розвиненому почуттю товарищкості та колективізму, вмінню привернути до себе оточуючих) користуються великим авторитетом, визнанням товаришів і колективу.

Проте неформальне лідерство може носити й негативний характер. Людина із сильною волею, іноді навіть груба, може бути лідером серед людей пасивних, імітаторів. Неформальне лідерство проявляється і в прихованій формі, непомітно, воно може вступити в протисторожжя із формальним лідерством, спричиняючи в колективі нестабільність і нервозність. Це відбувається в тих випадках, коли на роль офіційних лідерів висунуті люди, які не мають відповідних якостей, слабовільні, неавторитетні, або тоді, коли в колективі забагато людей соціально пасивних, байдужих, схильних до примітивного копіювання та наслідування. Причиною такого явища може стати слабка організація колективної взаємодії, низький рівень виховання, нездорові стосунки.

Атмосфера в колективі, його суспільна цілеспрямованість і орієнтованість повинні сприяти всебічному й гармонійному розвитку студента як особистості, формувати його суспільно значущі професійні та життєві орієнтири.

Студенти мають свої організації, спілки, наукові, спортивні товариства – аж до міжнародних. Існує так званий обмін студентами, стажування в інших країнах.

Завдання студентства:

- 1) отримання знань, умінь, навичок в обраній професії;
- 2) набуття загальних компетентностей;

3) удосконалення, зміцнення, збереження здоров'я;

4) самоствердження в обраній професії.

Студенти, як правило, поділяються на такі три групи:

- ті, що активну реалізують свої здібності, отримують знання відповідно до своїх здібностей;

- ті, що навчаються за інерцією, реалізують не власні прагнення, а бажання батьків;

- ті, що сприймають навчання як повинність, але здобувають освіту, щоб отримати незалежність від дорослих.

Водночас більшість студентів, незалежно від того, до якої групи вони належать, усвідомлюють, що заклад вищої освіти є одним із засобів соціального просування.

2. Адаптація студентів до навчання у виші.

Перехід вчорашніх школярів від класно-урочної системи навчання до переважно самостійних занять нерідко відбувається досить боляче, а часто і з великими труднощами. Не всі у змозі подолати ці труднощі, швидко перебудувати звичні форми навчальної діяльності, правильно організувати свій режим. Швидкість звикання залежить від мотивів, які спонукали до здобуття вищої освіти. Невизначеність у життєвих планах і професійній орієнтації, відсутність у попередньому досвіді молодих людей прийомів і навичок систематичної розумової праці викликає у студента пасивне ставлення до навчання, невміння правильно організувати режим своєї навчальної діяльності.

Навчання у ЗВО має низку суттєвих відмінностей, порівняно зі шкільним. Більш того, деякі шкільні стереотипи навчальної діяльності не підходять для навчання у виші і, у певних випадках, є для нього перешкодою, що вимагає певної перебудови.

Постає потреба в адаптації – пристосуванні до нових умов існування у сфері вищої освіти, до специфіки навчання в закладі вищої освіти. Молодій людині доводиться пристосовуватися до нового середовища, оточення, до нових норм, правил, обов'язків і соціальних функцій.

Із перших днів навчання відбувається активний процес залучення вчорашнього школяра до специфічної діяльності у виші, що включає засвоєння навчальних дисциплін, оволодіння навичками самостійної роботи, проходження практики, участь у студентських наукових гуртках і суспільному житті, заняття спортом тощо. Навчання в закладі вищої освіти вимагає свідомого ставлення до навчання. Важливо, щоб уже на першому курсі у студента сформувалися організованість, відповідальність за навчання, пізнавальний інтерес на рівні інстинктивних вимог.

Специфіка навчання у закладі вищої освіти:

1. Відсутність синхронності між повідомленням нових знань і їхнім закріпленням. Виклад матеріалу під час лекції та його закріплення на практичних (семінарських, лабораторних) заняттях часто розділені тривалим проміжком часу. Тому у виші робота з осмислення і засвоєння теоретичного матеріалу, що викладається під час лекції, має синхронізуватися з процесом самостійної позааудиторної роботи і супроводжуватися його глибоким осмисленням і самоконтролем. Від того, наскільки правильно організовується ця робота, залежить глибина і міцність знань студентів.

2. Більша свобода дій через відсутність систематичного поточного контролю якості засвоєння знань. Відбувається руйнування тих стереотипів відносин із викладачами, які упродовж років склалися в загальноосвітній школі. Відчуваючи себе достатньо вільними від педагогічного контролю, багато хто з першокурсників підмінює регулярну роботу із засвоєння знань епізодичними, безсистемними заняттями, що призводить до відставання. З'являється спокуса нічого не робити або ж робити все в останній день, не встигаючи.

3. Великий обсяг самостійної роботи. Лекція відіграє роль чинника, який спрямовує самостійну творчу діяльність студентів, і її не можна розглядати як головне джерело знань. Студентам необхідно самим активно здобувати знання у різний спосіб: працювати з підручником, додатковою літературою, науковими першоджерелами тощо. Однак цих навичок майбутні студенти в школі майже не отримують. Саме цим можна пояснити невміння більшості випускників самостійно працювати над поглибленням і розширенням своїх знань.

4. Підсумковий семестровий контроль. Наприкінці кожного семестру настає момент, який викликає хвилювання в більшості студентів, – екзаменаційна сесія. Аби вона не стала шоком, навчатися студент має сумлінно і систематично.

5. Розклад і тривалість пар. За 11 років учень звик до того, що уроки розпочинаються від самого ранку, з першого уроку, далі проходить встановлена кількість уроків – і в другій половині дня він вільний. А вступивши до ЗВО, студент стикається з незвичною для нього розстановкою пар. Адже навчальний день може далеко не завжди розпочинатися з першої пари. Звичні уроки по 40 хвилин теж залишаються в минулому. На зміну їм приходять пари, тривалість яких удвічі більша.

Залежно від швидкості адаптації та її результатів розрізняють такі *типи адаптації студента*:

- 1 тип – студент, який легко адаптується до нових умов, швидко виробляє стратегію своєї поведінки, легко входить у колектив; поведінка емоційно стійка, неконфліктна;

- 2 тип – студент, адаптація якого цілком залежить від середовища й соціального оточення. Трапляються ускладнення і в організації своєї навчальної діяльності, і в режимі праці, і в спілкуванні. Важлива допомога, зовнішній контроль і підтримка;

- 3 тип – студент, який важко адаптується через свої індивідуальні особливості. Поведінка його деструктивна, конфліктна, емоційно нестійка, з неадекватною реакцією на вимоги та умови навчання. У період адаптації студент переживає деструктивний стан. На зміну адаптації до середовища приходять індивідуалізація своєї діяльності та поведінки.

Труднощі, які доводиться долати студентам у ході адаптації до специфіки навчання у виші: великий обсяг нових знань, які потребують засвоєння, нові методи і форми організації навчання, відсутність навичок самостійної роботи при її домінуванні, нові норми поведінки в студентському колективі та необхідність з нуля вибудувувати міжособистісні взаємини, незвичний режим діяльності, невміння раціонально використовувати і розподіляти час, невміння поєднувати навчальну, наукову, спортивну та суспільну діяльність, нерозуміння сутності та специфіки обраної професії тощо. Зважаючи на останній чинник, молоді люди потребують і безпосередньо професійної адаптації в умовах ЗВО, що передбачає формування у студентів інтересу до обраної професії, прагнення досконало опанувати її. Така адаптація передбачає засвоєння повного обсягу знань, набуття фахових компетентностей, оволодіння методикою і логікою науки. Професійне формування студента успішно здійснюється в тому випадку, якщо воно ґрунтується на інтересі, нахилах і здібностях молодшої людини до певної професії.

Безумовно, було б неправильно вважати, ніби першокурсник зовсім не готовий до навчання в закладі вищої освіти. Однак того, що він знає і що вмє зазвичай недостатньо для успішного навчання у виші. Першокурсника необхідно «вчити вчитися» – це беззаперечна істина.

3. Адаптація студентів до нових умов життя і побуту.

При вступі студента до закладу вищої освіти відбуваються значні зміни в умовах його життя. До яких же умов доводиться адаптуватися першокурснику? Перше – це новий маршрут до місця навчання. Якщо школа найчастіше знаходиться недалеко від місця проживання учня і до неї можна дістатися пішки, то до вишу, зазвичай, доводиться долати довший шлях. Цей шлях може

включати в себе поїздки громадським транспортом. А після завершення пар доведеться знову повторювати весь маршрут.

Але найважче іногороднім студентам, яким не тільки доводиться адаптуватися до всіх стандартних змін в умовах їхнього життя, пов'язаних зі вступом до вишу, а й пристосовуватися до проживання в студентському гуртожитку або в орендованій квартирі (кімнаті). З моменту поселення студента до гуртожитку у нього починається «випробування свободою», практично безмежною. Але ж свобода – це і самостійність. Самостійність як обов'язок самому про себе дбати. Молода людина вчиться самостійності в широкому розумінні цього слова. Адже поруч немає ані батьків, ані звичної обстановки. І не залишається іншого виходу, як самому приймати рішення з того чи іншого приводу й бути відповідальним за ці рішення. Самому відповідати за вчинки, слова та дії. Самому вибудовувати відносини з незнайомими людьми: звичайно кімнати комплектують без урахування особистісних якостей студентів, а також особливостей їх темпераменту та характеру. Треба жити в одній кімнаті з людьми, про існування яких ти раніше і не підозрював, налагоджувати з ними взаємодію, вибудовувати відносини і власний стиль поведінки. Не дарма кажуть: спілкування – це одне, а життя під одним дахом – зовсім інше. Адже всі ми різні, кожен створює свій мікроклімат, у кожного свої звички й особливості: своє ставлення до життя, своє розуміння порядку, кожен по-своєму готує, прибирає тощо. До усіх цих випробувань дорослим життям необхідно звикати та пристосовуватися.

Відсутність поряд батьків вимагає від студента раціонально витратити гроші, продукти харчування. Проте головне не фінанси, а як без конфліктів вжитися із сусідами, навчитися вести побут. Адже самому доведеться прати свої речі, самому готувати їжу, підтримувати чистоту й порядок у своїй кімнаті, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку, правил особистої гігієни, стежити за чистотою та охайністю одягу та взуття. Студент факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму має слугувати взірцем фізичного і духовного здоров'я; має грамотно й раціонально організувати режим свого життя, правильно харчуватися з урахуванням занять фізичною культурою і спортом. Важливо щодня відводити час фізичного самовдосконалення.

У ЗНУ є добра традиція проводити огляди-конкурси на кращу кімнату в студентських гуртожитках. Такі конкурси проводяться з метою підтримки санітарно-гігієнічної чистоти й порядку в гуртожитках, виховання у студентів культури побуту, охайності, зміцнення відповідальності та дбайливого ставлення до майна гуртожитку.

Нова обстановка, новий колектив, нові вимоги, відірваність від батьків, невміння розпорядитися «свободою», коштами, комунікативні проблеми – усе

це може на першому етапі призвести до появи психологічних проблем, а також проблем у навчанні, спілкуванні з однокурсниками, викладачами. Мине час і студент пристосується до вимог навчання у виші й адаптується до нових умов життя та побуту.

Адаптуватися потрібно до освітнього процесу, відмінного від шкільного; до нового колективу; до нових умов життя (самостійної організації навчання, побуту, вільного часу; до нових відносин з батьками, оскільки підліток поступово стає незалежною особистістю.

Причини труднощів адаптаційного періоду: негативні переживання, пов'язані зі зміною звичних умов життя; невизначеність мотивів вибору професії, недостатня психологічна підготовка до неї; невміння здійснювати психологічне саморегулювання поведінки та діяльності, що стає згубною звичкою за відсутності щоденного контролю з боку батьків і педагогів; пошук оптимального режиму навчання та відпочинку в нових умовах тощо. Якщо молода людина ще до вступу до ЗВО твердо вирішила обрати певну професію, усвідомила її значення, позитивні й негативні аспекти, а також вимоги, які вона висуває, то навчання буде цілеспрямованим і продуктивним, а адаптація здійснюватиметься без особливих труднощів.

Завершальною фазою адаптаційного періоду має стати відчуття звичності умов, врівноваження і стабільності становища.

4. Психологічні особливості та характеристики студентства.

Серед студентів звичайно переважають особи віком 18-23 роки. За віковою періодизацією це пізній юнацький вік, період відносно високого розвитку мислення та пам'яті, важливий етап у розвитку особистості. Період студентства характеризується найбільш динамічними змінами особистості щодо формування певних рис характеру та показників інтелекту. Саме цей період має переваги в здатності до навчання, засвоєння навчальної інформації, до виконання навчальної діяльності, зокрема й запам'ятовування навчального матеріалу, розв'язування задач, виконання завдань різних типів навчального контролю й самоконтролю

Час навчання у вищій школі припадає на специфічний зламний момент у формуванні особистості молодої людини. Це зумовлено низкою вікових і психологічних особливостей.

Психологічний зміст цього етапу юності пов'язується з інтенсивним розвитком самосвідомості та інтелектуальним дозріванням. Постають соціальні проблеми необхідності вибору життєвої орієнтації, визначення «свого місця під сонцем», розв'язання завдань професійного самовизначення і включення в більш багатоаспектне життя суспільства.

Характерною рисою духовно-морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки, тому що на цей період припадає пора самоаналізу та самооцінювання. Відтак зміцнюються якості, яких не вистачало в школі – рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою, а також підвищується інтерес до духовних проблем (цілі, спосіб життя, обов'язок, дружба, любов, вірність тощо).

Мислення у юнаків, порівняно з попереднім віковим періодом, стає більш організованим і послідовним, обґрунтованим і критичним. Юнаки та дівчата мають можливість оволодівати науковими способами пізнання, високим рівнем узагальнення, абстрагування, здобувають тенденцію до причинно-наслідкового пояснення явищ, вміння доводити свої погляди, аргументувати власні думки. Пізнавальні інтереси стають більш диференційованими, широкими і довільними.

Цей етап становлення особистості характеризується інтенсивним розвитком самосвідомості, адекватною оцінкою індивідуальних можливостей і суспільних умов. У цьому віці в процесі розвитку особистості окремі прояви самосвідомості стають центральними потребами особистості. Гостра актуалізація потреби в процесах самосвідомості часто проходить під впливом сильних емоційних переживань, на які багатий юнацький вік. Така потреба стимулює прагнення до самовдосконалення, цілеспрямованих змін своєї індивідуальності.

Головна особливість юнацького віку – це усвідомлення власної індивідуальності, неповторності, несхожості на інших. Наслідком цього усвідомлення може стати внутрішнє напруження, яке породжує відчуття самотності, гостру потребу в спілкуванні й одночасне підвищення вибірковості. В цей період формується характер, з яким людині доведеться прожити все життя. Якісні характеристики цього етапу значною мірою будуть визначати подальший розвиток особистості, життєвий та професійний шлях.

Взагалі вважається, що до повноцінного становлення особистості призводять пошуки й сумніви, характерні для юнацького віку. Ті, хто пройшов через них, стають у більшій мірі незалежними, творчо підходять до справи, володіють більш глибоким мисленням, яке дозволяє приймати самостійні рішення в складних ситуаціях, порівняно з тими, у кого процес формування особистості проходить в цей час гладко.

У цей період відбувається усталення ціннісних орієнтацій, які є однією з важливих психологічних характеристик зрілої особистості. Фактично – це проблема сенсу людського існування.

Провідна проблема юнацького віку – проблема сенсу життя – призводить до осмислення глобальних питань, пов'язаних з особистісними цінностями та смислами, з духовним розвитком.

У цей період руйнується рівновага внутрішнього світу молодої людини через необхідність самовизначення. Якщо підлітки, складаючи життєві плани, мало думають про реальність їх виконання, то юність вже вирішує як, якими шляхами можна досягти бажаного, які для цього є об'єктивні можливості. Юнацтво завжди орієнтоване на майбутнє. Відтак у період пізньої юності відбувається професійне самовизначення. Професійне самовизначення і перетворення професії в форму індивідуального життя – найважливіші механізми формування людської особистості як активного, діяльного, а значить і відповідального суб'єкта. У цей період молода людина здійснює вибір професії, оволодіває нею і починає випробувати себе в інших сферах життя, самостійно планує свою діяльність і поведінку, активно відстоює самостійність суджень і дій. Водночас студентські роки потрібно розглядати не тільки як підготовку до майбутньої професійної діяльності, але й як першу сходинку до зрілості. Дуже важливим у цей період є утвердження власного «я», усвідомлення власного «я» як цінності.

Пізня юність є найбільш оптимальним періодом для соціалізації молодої людини. Соціалізація – це процес формування особистості в певних соціальних умовах, процес засвоєння соціального досвіду, у ході якого людина перетворює його у власні цінності, вибірково вводить у свою систему поведінки ті норми та шаблони, які прийняті в певній групі та суспільстві. У студентському віці діють всі механізми соціалізації: засвоєння соціальної ролі студента, підготовка до оволодіння соціальною роллю, механізми наслідування та механізми соціального впливу з боку викладачів та студентської групи. Студентський вік характеризується також прагненням самостійно й активно обирати певний життєвий стиль та ідеали, що відповідають умовам соціалізації, згідно з якими індивід повинен відігравати активну роль. Навчання у закладі вищої освіти є потужним чинником соціалізації особистості студента.

Має пізній юнацький вік і негативні прояви. Так, для цього періоду юності типовим є максималізм і категоричність оцінок, які не завжди свідчать про принциповість; невмотивований ризик, невміння передбачити наслідки своїх вчинків, в основі яких лежать не завжди гідні мотиви; нездатність протидіяти негативному впливу найближчого соціального оточення.

Прийняття рішення про вибір професії означає відмову від інших видів діяльності, від інших можливостей, а це породжує внутрішнє напруження, що посилюється особистісними конфліктами, властивими цьому віку. Все це призводить до появи конфліктів, що є типовими для юнацького віку.

Внутрішнє життя студента також насичене, багате на хвилювання, наповнене протиріччями: дружба – самотність; критичність – самокритичність; сором'язливість – самовихваляння; самовідданість – егоїзм тощо.

Водночас кожна криза має позитивні сторони. Криза – це загострення протиріч, а саме протиріччя – рушійна сила розвитку і пізнання власного «я».

❖ Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте студентство як соціальну групу.
 2. Розкрийте сутність адаптації студента до навчання у виші. Які чинники впливають на процес адаптації?
 3. Які труднощі доводиться долати студентам у ході адаптації до специфіки навчання в закладі вищої освіти.
 4. Яким чином можна прискорити процес адаптації студентів до навчання у виші?
 5. Назвіть основні характеристики студентського віку.
- ▼ ■ Вплив психологічного клімату академічної групи на виховання духовних цінностей особистості студента.

Практичні завдання

1. Охарактеризуйте образ сучасного студента: дійсне та бажане. Акцентуйте увагу на особистісних якостях та ціннісних орієнтаціях. Укажіть чинники, які впливають на їх формування.
2. Складіть 10-15 мотиваційних порад здобувачеві вищої освіти, як швидше адаптуватися до навчання в закладі вищої освіти та досягти успіхів у навчанні.

Тема 7. Формування соціального та фізичного здоров'я студентської молоді. Безпека життєдіяльності

Мета вивчення теми: набути уявлення про сутність соціального та фізичного здоров'я студентів; розглянути принципи та підходи до формування здорового способу життя студентської молоді; ознайомитися з правилами техніки безпеки під час виконання фізичних прав.

План

1. Різновиди шкідливих звичок: куріння, алкоголізм, наркоманія.
2. Формування здорового способу життя студентів.
3. Безпека життєдіяльності здобувачів освіти.

Перелік ключових термінів і понять: соціальне здоров'я, фізичне здоров'я, здоровий спосіб життя, шкідливі звички, куріння, тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія.

Теоретичні відомості

1. *Різновиди шкідливих звичок: куріння, алкоголізм, наркоманія.*

Ми живемо у складному світі, який постійно випробовує наші сили та волю. Здорова й наполеглива людина розуміє, що життя – це боротьба, і наполегливо працює над собою, самовдосконалюється. Емоційно слабкі та психічно незрілі люди панікують, відчувають тривогу, невпевненість при появі проблем, легко піддаються згубному впливу шкідливих звичок.

Звичка – форма поведінки, яка за певних умов набуває характеру потреби. Якщо звичка негативно впливає на організм людини, на її здоров'я, руйнує її життя – це *шкідлива звичка*. І таких в нашому житті багато: вживання шкідливої їжі та зловживання солодощами, комп'ютерна залежність та ігроманія, гризіння нігтів, лихослів'я, шопоголізм, пасивний образ життя. І це далеко не повний список. Але найбільш небезпечними шкідливими звичками в сучасному світі є тютюнопаління, алкоголізм і наркоманія. На жаль, поширені вони і серед студентської молоді. Кожна з цих згубних звичок викликає залежність, стає серйозною загрозою для здоров'я, негативно впливає на психічний і фізичний стан людського організму, стає перешкодою до успішного навчання, творчої активності та високої працездатності, а отже, і до повноцінного життя.

Етапи формування шкідливих звичок:

- етап «перших спроб», коли спроби алкоголю, тютюну, наркотичних речовин ще не викликають психофізичної залежності, такі прояви можна віднести до порушень поведінки;
- «пошуковий», «експериментальний» етап, коли людина вже знає смак і дію шкідливих речовин і свідомо обирає з них «найприємніші» для себе;
- третій етап, що характеризується фізичною, психічною та соціальною деградацією, коли звичка переходить у хворобу.

Основні причини виникнення та поширення шкідливих звичок:

- спадковість, наслідування шкідливих звичок рідних і друзів;
- нездатність протидіяти впливу соціального оточення, слабка сила волі;
- цікавість, бажання набути власного досвіду, сліпе слідування моді;
- відчуження, самотність, соціальна невлаштованість, емоційна нестабільність, стресові ситуації;
- стрімкий темп життя, бажання отримати задоволення «тут» і «зараз»;

- невміння правильно організувати вільний час тощо.

Найбільш поширеною у всьому світі шкідливою звичкою є *тютюнопаління*. Залежність від тютюну включено до міжнародної класифікації хвороб. Тютюн став зброєю масового знищення, спричиняючи хронічну інтоксикацію всього організму. ВООЗ вважає паління найбільшою загрозою для здоров'я жителів земної кулі після ядерної війни, хімічної та бактеріологічної зброї, голоду та чуми. Кожні 8 секунд від нього у світі помирають люди. Відомо, що тютюновий дим містить понад 4000 різних хімічних сполук, серед яких найнебезпечнішими є канцерогенні смоли, чадний газ, нікотин, радіоактивний полоній. Всі ці шкідливі речовини проходять через дихальні шляхи, швидко всмоктуються в кров і разносяться по всьому організму, стрімко досягають клітин головного мозку та порушують діяльність центральної нервової системи (ЦНС). Тютюнопаління викликає: пошкодження зубної емалі та слизової оболонки рота, кровоносних судин, зору, порушення діяльності нервової системи, обмінних процесів, виразкову хворобу шлунка і дванадцятипалої кишки, гіпертонічну хворобу, хвороби серця, легень, нервово-психічні та ракові захворювання, загальне зниження захисних сил організму. Куріння згубно діє на розумові здібності людини: послаблюється увага, погіршується пам'ять. Куріння спотворює і зовнішній вигляд. Через високий вміст шкідливих речовин шкіра курця стає блідою і передчасно зів'ялою, волосся втрачає блиск та еластичність, нігті починають ламатися. Люди, які вживають тютюн, через деякий час помічають, що вони втрачають фізичну форму (наприклад, не можуть без задишки пробігти сто метрів або піднятися на 5-й поверх будинку).

Загрожують життю і електронні цигарки, призводячи до опіків і травм. У випадку відсутності можливості курити, розвивається психічний і фізичний дискомфорт.

Із 2005 року в Україні діє заборона на куріння в громадських і на робочих місцях. Виключення становлять спеціально відведені для цього зони.

Важливо усвідомити, що куріння не є природною потребою людини, як, наприклад, їжа чи сон. Протягом тисячоліть люди, не підозрюючи про існування тютюну, обходилися без нього.

Не лише шкідливою звичкою, а й складною медико-соціальною проблемою є *алкоголізм*. Алкоголізм називають «хворобою номер три» після серцево-судинних і онкологічних захворювань.

Алкоголізм правильно розглядати як захворювання, зумовлене систематичним вживанням спиртних напоїв, що згубно впливає на здоров'я, поведінку в побуті, працездатність, шкодить добробуту та руйнує моральні засади суспільства. Поряд зі специфічною дією алкоголю в розвитку

алкоголізму важливу роль відіграють три групи чинників: соціальні, психологічні, індивідуально-біологічні. Соціальні чинники: найбільш широко алкоголізм розповсюджений серед людей з низьким рівнем освіти, загальної культури. Психологічні чинники полягають у наявності в особи будь-якого дефекту, вади, що утруднює соціальну адаптацію. Індивідуально-біологічні фактори пов'язані головним чином з порушенням обміну речовин, особливостями вищої нервової діяльності людини, з її темпераментом та фізіологічними характеристиками.

Виокремлюють 4 типи осіб, які мають схильність до розвитку алкоголізму: особи із завищеною самооцінкою, агресивні, асоціальні, жорстокі, у яких легко спровокувати почуття ненависті; непристосовані, безпомічні, схильні до невротичних реакцій; дивні, з рисами депресивності та параноїдальності.

Індивідуальний ризик шкідливого впливу алкогольних напоїв зумовлюється інтенсивністю та ступенем їх дії на організм і поведінку людини.

Наслідки алкоголізму:

- порушення правил громадської поведінки;
- побутовий та виробничий травматизм;
- дорожньо-транспортні пригоди;
- скоєння злочинів;
- руйнування сім'ї;
- зниження опірності організму хворобам;
- глибокі розлади діяльності центральної нервової системи, шлунково-кишкового тракту, печінки, органів дихання, нирок, статевих залоз.

Найбільше алкоголь впливає на мозок, пригнічуючи його функцію. Людина втрачає здатність до розсудливості та емоційного контролю.

Кожна 25 смерть у світі – від алкоголізму.

Алкоголізм умовно поділяють на чоловічий та жіночий. Чоловіки в 2 рази частіше за жінок страждають на алкоголізм, але жінки в 2 рази швидше від чоловіків спиваються – жіночий алкоголізм є найбільш небезпечним.

Зачаття у стані алкогольного сп'яніння одного або обох майбутніх батьків загрожує розвитком аномалій у плода. Аналогічні наслідки і від зловживання алкоголю під час вагітності. Діти, що народилися у матерів, які вживали алкоголь до і під час вагітності, часто мають малу вагу і зріст при народженні, відстають у подальшому фізичному і розумовому розвитку.

Зазвичай алкоголізм є результатом нашої власної непомірності.

Однією з найбільш гострих проблем сучасності світового масштабу є *наркоманія*. Щодня ми чуємо про злочини, скоєні через наркотики, про зруйновані долі та вкорочені життя. Наркоманія (від грец. *narke* – заціпеніння,

сон; *mania* – божевілля, пристрасть, потяг) характеризується патологічним потягом до постійного вживання в зростаючих кількостях наркотичних препаратів і наркотичних речовин внаслідок стійкої психічної й фізичної залежності від них з розвитком абстиненції (тяжкого хворобливого стану) при припиненні їх вживання. Наркоманія призводить до глибоких змін особистості та інших розладів психіки, а також до порушень функцій внутрішніх органів. Загальними ознаками наркоманії є фізичне виснаження, слабкість, низька функціональна активність усіх фізіологічних систем. У динаміці становлення наркоманії умовно можна розрізнити 3 стадії: початкову – адаптація (зміна реактивності організму й поява психічної залежності); хронічну – завершення формування фізичної залежності; пізню – виснаження всіх систем організму, зміни особистості, розвиток недоумства.

Ознаки наркотичного сп'яніння: розширені або звужені зіниці; «блискучі», червоні або мутні очі, напівопущені повіки; рухи й мова, як у п'яної людини, але відсутній запах алкоголю з рота; сонливість із засипанням сидячи або стоячи, іноді засипають з відкритими очима; збудженість, ейфорія; часте чухання кінчика носа, чола, всього тіла; пітливість, тремтіння кінцівок; неухважність або задума; скарги на нудоту, блювання; мова невпопад, сміх без причини; сліди від ін'єкцій, особливо по ходу вен – множинні або у вигляді одного щільного вузлика (результат багаторазових проколів вени в одному і тому ж місці).

У наркоманів характерний зовнішній вигляд: здаються старшими за свій вік, виснажені, колір шкіри сіро-землистий. Для них властиве раннє облісіння, посивіння, ламкість, крихкість кісток, зубів, лущення шкіри. У багатьох наркоманів виявляють тромбофлебіт нижніх кінцівок, у місцях уведення наркотиків – рубці. У більшості відзначають захворювання серцево-судинної системи, печінки.

Отже, наркотик – це отрута, яка руйнує не тільки внутрішні органи людини, але його мозок і психіку. Наркотики послаблюють інстинкт самозбереження, руйнують здатність тверезо мислити й ухвалювати виважені рішення. Більшість наркотиків безпосередньо загрожують життю людини. У наркоманів «зі стажем», які користуються шприцами, зазвичай ціла низка смертельно небезпечних хвороб – гепатит В, сифіліс, ВІЛ-інфекція. Найпоширенішою причиною смерті є передозування.

Наркотична залежність не виникає за один день. Це відбувається поступово, крок за кроком, часто непомітно для людини. Тому, не варто пробувати жодного разу те, що таїть у собі величезну небезпеку.

Спосіб нашого життя, звички й повсякденна поведінка безпосередньо впливають на реалізацію наших можливостей. Спочатку ми створюємо свої

звички, потім наші звички створюють нас. Шкідливі звички та їх наслідки – жахливі. Пам'ятайте, що людський організм забезпечений глибокими резервами надійності й міцності, а також здатністю до компенсації та адаптації до різних умов. Сила волі, що дозволяє сказати тверде «ні» всім пагубним звичкам, збереже ваше здоров'я і життя.

2. Формування здорового способу життя студентів.

Проблема формування здорового способу життя є надзвичайно актуальною, пов'язана із сучасними суспільними й медико-соціальними запитами. Студентство являє собою потенціал висококваліфікованих трудових ресурсів країни та основний інтелектуальний потенціал суспільства, рушійну силу подальших соціально-економічних змін. Тож цілком природно, що останніми роками суттєво активізувалася увага до здорового способу життя студентів – це пов'язано зі стурбованістю суспільства з приводу стану здоров'я фахівців, що випускаються вищою школою.

Актуальність проблеми зумовлюється характерним для студентської молоді поширенням шкідливих звичок, нерозбірливістю у статевих стосунках, що пояснюється зниженням ступеня батьківського контролю, зміною навчальних навантажень і соціальних умов, прагненням до нових ідей, зростанням рівня захворюваності та наступним зниженням працездатності тощо.

Основою збереження та зміцнення здоров'я молоді є здоровий спосіб життя. *Здоровий спосіб життя людини* – це великий комплекс біологічно й соціально цілеспрямованих, доцільних методів і засобів життєдіяльності, відповідних потребам і можливостям людини, яких вона сама дотримується з метою забезпечення формування, збереження та зміцнення здоров'я, здатності до продовження роду й досягнення активного довголіття.

Згідно із сучасними уявленнями здоров'я є складним феноменом глобального значення, який розглядається як філософська, соціальна, економічна, біологічна й медична категорії. У Статуті Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) поняття *здоров'я* сформульовано як «стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб та фізичних дефектів».

Студентський період життя людини припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості, який характеризується здобуттям вищої освіти та опануванням професією, отриманням права вибору, набуттям певної юридичної та економічної відповідальності, можливістю включення в усі види соціальної активності, оволодінням різноманітними соціальними ролями дорослої людини, формуванням способу життя. Останній, як відомо, є

визначальним чинником здоров'я молодого покоління. У п. 17 ст. 34 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що виш «сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази закладу вищої освіти, створює належні умови для занять масовим спортом» і одним із пріоритетних завдань закладу вищої освіти є згідно з п. 4 ст. 26 серед іншого «утвердження в учасників освітнього процесу... здорового способу життя». Отже, формування здорового способу життя студентів – важливе стратегічне завдання, що стоїть перед закладом вищої освіти. Адже від стану здоров'я студентів прямо залежить успішність їх навчання. Міцне здоров'я є підґрунтям професійної підготовки, гарантом реалізації набутих знань, головним чинником працездатності в процесі життєдіяльності. Метою фізичного виховання у ЗВО є формування фізичної культури студента як системної якості особистості, невід'ємного компонента загальної культури майбутнього фахівця, виховання потреби у фізичному самовдосконаленні, а також у підтриманні власного здоров'я. У випускника вишу має бути сформовано:

1) валеологічний світогляд – систему відповідних переконань особистості та почуття відповідальності за власне здоров'я, його визначальні детермінанти, що спрямовано на оздоровлення організму, «інвестування» у здоров'я, оскільки внески в здоров'я сьогодні сприятимуть процвітанню та благополуччю завтра;

2) персональні уміння та навички запобігання захворюванням, шкідливим звичкам, емоційним зривам, стресу та депресивним станам;

3) потребу в суворому дотриманні правил здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя, як відомо, є визначальним фактором здоров'я молодого покоління, і за оцінкою фахівців, близько 75 % хвороб дорослої людини є наслідком способу життя в юнацькі роки. Студентська молодь є найбільш вразливою верствою суспільства до негативного впливу соціальних чинників на здоров'я. Основними сучасними ризиками для здоров'я у молодому віці є:

- ✓ низький рівень фізичної активності або її повна відсутність;
- ✓ неякісне й нераціональне харчування, зайва вага;
- ✓ тривале психоемоційне перенапруження, стресові й конфліктні ситуації;
- ✓ порушення режиму сну;
- ✓ легковажний, невпорядкований спосіб життя, безвідповідальне статеве життя;
- ✓ шкідливі звички (алкоголізм, тютюнопаління, наркоманія);
- ✓ несприятлива екологічна ситуація тощо.

Однак основною причиною погіршення стану здоров'я студентів є відсутність усвідомлення важливості дотримання здорового образу життя як запоруки міцного здоров'я. Процес виховання свідомого ставлення молоді до власного здоров'я починається вже з першого курсу навчання у закладі вищої освіти. Основою фізичного виховання у виші є утвердження здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості, повноцінний фізичний розвиток особистості, формування її фізичних здібностей, популяризація та пропагування складових здорового способу життя, у числі яких:

- ✓ оптимальний руховий режим, формування стереотипів здоров'язбережувальної поведінки;
- ✓ раціональне поєднання рухової активності з розумовою діяльністю;
- ✓ комплексне загартування організму;
- ✓ систематичні заняття фізичними вправами, самовдосконалення;
- ✓ дотримання правил особистої гігієни;
- ✓ збалансоване харчування з урахуванням індивідуальних потреб, дотримання режиму харчування;
- ✓ здоровий сон;
- ✓ психічне благополуччя, гармонійні стосунки з оточуючими;
- ✓ підвищення психоемоційної стійкості;
- ✓ підвищення рівня своєї фізичної культури, мотивація до занять спортом;
- ✓ відповідальне ставлення до власного здоров'я, самодіагностика і самоконтроль за станом здоров'я;
- ✓ корисне дозвілля й активний відпочинок;
- ✓ відмова від шкідливих звичок;
- ✓ своєчасна профілактика та лікування хвороб (насамперед хронічних);
- ✓ профілактика й попередження травматизму.

Таким чином, здоровий спосіб життя є невід'ємним елементом загальної культури особистості та необхідною умовою збереження її здоров'я та самовдосконалення. Формування здорового способу студентів реалізується шляхом оздоровчої діяльності, створення сприятливих для здоров'я санітарно-гігієнічних, психологічних і соціальних умов, а також виховання позитивної мотивації до власного здоров'я, потреби у здоровому способі життя, сприяння у засвоєнні студентами знань, умінь і навичок, необхідних для збереження, зміцнення та відновлення здоров'я. Але слід розуміти, що формування здорового способу життя – складний процес, який потребує активної участі самих студентів як в урочний, так і позаурочний час. Людина як біологічний вид усе більше втрачає можливість підтримувати себе в нормальному

психофізичному та функціональному стані за рахунок природних потенцій організму. Наступили нові часи, коли доводиться брати на озброєння цілу систему превентивних впливів на організм із метою збереження стану здоров'я. Здоров'я – це неоцінений дарунок природи, воно дається не навечно, його треба берегти. Про нього важливо дбати на різних етапах свого життя. Реалізація таких завдань потребує перебудови свідомості, а відповідно – і мобілізації життєвих ресурсів та прихованих резервів свого організму і, звісно, замислення про наслідки своїх дій. Зрозуміло, що для того, аби бути здоровим, потрібно докласти зусиль і відмовитися від шкідливих звичок.

3. Безпека життєдіяльності здобувачів освіти.

Конституція України проголошує: «Кожна людина має невід'ємне право на життя... Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань»; «Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування... Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя»; «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди».

Законодавство щодо безпеки життєдіяльності включає законодавство України: про охорону здоров'я, про охорону праці, про дорожній рух, про цивільну оборону, про охорону навколишнього середовища тощо. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я, поліпшення умов праці, навчання, побуту й відпочинку громадян, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги та запровадження здорового способу життя.

Безпека тлумачиться як стан діяльності, при якому з певною ймовірністю виключається прояв небезпек.

Система умов, організаційних і технічних засобів, вимог, правил і способів, що гарантують безпечні й сприятливі умови праці/навчання, усувають можливі небезпеки й запобігають дії небезпечних чинників, називається *технікою безпеки* (ТБ). ТБ є найважливішою складовою загальної охорони праці, вона включає в себе навчання, інструктажі, підтримання громадських будівель у технічно справному стані тощо. Техніка безпеки передбачає обов'язкове систематичне проведення спеціалізованих заходів, спрямованих на зниження ризиків травматизму, усунення ймовірностей виникнення нещасних виробничих випадків. З технікою безпеки тісно пов'язана безпека життєдіяльності.

Безпека життєдіяльності – цілісна система знань про захищеність життя та діяльності особистості, суспільства і життєвого середовища від небезпечних

чинників природного і штучного характеру. Безпека життєдіяльності охоплює пожежну безпеку, санітарно-епідеміологічний добробут, охорону здоров'я, екологічну безпеку, запобігання надзвичайним ситуаціям, цивільний захист, безпеку руху, якість і безпечність продукції та послуг, безпеку споруд, будівель та інженерних мереж тощо.

На керівників закладів і установ покладається безпосередня відповідальність за вжиття необхідних заходів із техніки безпеки, охорони праці, санітарії згідно з чинними правилами та нормами безпеки. Для вирішення завдань, пов'язаних із технікою безпеки та охороною праці, в закладах і установах організовуються відповідні служби, які розробляють спрямовані на забезпечення безпечних умов ведення діяльності заходи.

Обов'язкові вимоги техніки безпеки законодавчо закріплені в трудовому законодавстві, у спеціальних інструкціях, наказах тощо. Конкретизуються вони у внутрішніх нормативно-розпорядчих документах закладів і установ.

В університеті створені та підтримуються комфортні, безпечні умови для навчання здобувачів освіти, спрямовані на збереження здоров'я студентів і підтримання високого рівня їх працездатності. Водночас не можна повністю виключити небезпечні чинники, які можуть виникнути при невиконанні правил безпеки життєдіяльності та зашкодити здоров'ю. Їх можна попередити та озброїти учасників освітнього процесу правилами безпечної поведінки та схемами послідовності дій у тій чи іншій загрозовій ситуації. Для цього в університеті функціонує відповідний самостійний структурний підрозділ – відділ охорони праці. Він здійснює нагляд за дотриманням законодавства України про працю та охорону праці, безпеку життєдіяльності, визначає внутрішній організаційний розпорядок, відповідає за те, щоб освітній процес був максимально безпечним, організовує проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних чинників, запобігання нещасним випадкам, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози життю або здоров'ю учасників освітнього процесу, веде облік та проводить аналіз причин виробничого травматизму в університеті, здійснює навчання та підвищення кваліфікації з охорони праці. Видані ним накази, розпорядження, інструкції є обов'язковими до виконання всіма учасниками освітнього процесу. Ці документи знаходяться у вільному доступі на сайті ЗНУ на сторінці відділу (URL: <https://www.znu.edu.ua/ukr/university/pidrozdily/1321/1438>). Там же можна ознайомитися з корисними пам'ятками та рекомендаціями.

Ці документи визначають вимоги і правила поведінки в різних виробничих ситуаціях і при різних життєвих обставинах і випадках. Розроблено інструкції з безпеки життєдіяльності студентів під час освітнього процесу в навчальному закладі та на його території, під час проведення практики, канікул;

правила дорожнього руху; правила пожежної безпеки й електробезпеки; правила з попередження нещасних випадків, травмування, отруєння; правила попередження правопорушень та насильства; правила запобігання інфекційним захворюванням, зокрема коронавірусній хворобі (COVID-19); правила запобігання побутовому травматизму; правила поведінки при надзвичайних ситуаціях природного і техногенного характеру; правила поведінки з вибухонебезпечними пристроями; правила поведінки в умовах воєнного стану; вимоги безпеки життєдіяльності студентів при виникненні надзвичайної або аварійної ситуації, під час групових поїздок, пішохідних екскурсій, туристичних походів, під час перебування у громадських місцях, проведення масових заходів і спортивних ігор тощо. Розроблено порядок надання першої (долікарської) медичної допомоги. Передбачено пам'ятку і для мешканців гуртожитку.

Зміст вказаних інструкцій охоплює найактуальніші питань із практичного досвіду щодо попередження травмування та нещасних випадків; розкриває обставини та причини найбільш характерних нещасних випадків, що сталися в закладах вищої освіти; визначає види та джерела небезпеки; окреслює характеристики небезпек, знайомить із загальними правилами поведінки в тому чи іншому випадку.

Провідні фахівці та інженери відділу охорони праці систематично проводять бесіди, інструктажі, тренінги з техніки безпеки, надають консультативну допомогу.

Освітній процес укотре зазнає змін. У першу чергу більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учасників освітнього процесу. Створення безпечних і комфортних умов для навчання та викладання завжди було пріоритетним напрямом діяльності закладів освіти. Відтак у кожному з них діють чіткі *інструкції з техніки безпеки під час проведення занять із фізичної культури і спорту*. Закріплені в них правила встановлюють вимоги безпеки під час занять, є обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу та спрямовані на запобігання ризикам, травматизму, попередженню нещасних випадків.

В інструкціях прописуються загальні положення, вимоги безпеки до місць проведення занять та їх обладнання, вимоги безпеки під час проведення занять із фізичної культури і спорту з урахуванням специфіки окремих видів фізичних вправ та особливостей їх виконання, порядок надання першої допомоги потерпілому. Чітко визначаються вимоги безпеки перед початком занять, під час занять, після закінчення занять, при травматизмі.

Загальновідомо, що заняття фізичною культурою і спортом можуть бути травмонебезпечними, якщо не дотримуватися правил техніки безпеки і практичних порад. Водночас травми в переважній більшості можуть бути успішно попереджені.

Джерелом небезпеки може бути: порушення студентами правил безпеки під час проведення навчальних занять у спортивному залі та на майданчику, під час спортивно-масових заходів, рухливих ігор; заняття спортом без спеціального спортивного одягу та взуття; заняття на відкритих спортивних майданчиках за поганих метеорологічних умов; перевищення допустимого фізичного навантаження; відсутність належних методів страхування та самострахування при виконанні складних елементів і вправ; переоцінка своїх можливостей та необережність, перевтома і погане самопочуття; носіння на собі небезпечних предметів (сережки, ланцюжки, браслети, амулети тощо); несправний або незакріплений спортивний інвентар.

У виші до занять допускаються студенти, які пройшли обов'язковий медичний огляд та надали відповідну довідку; одягнені у спортивний одяг і взуття, що відповідає умовам занять. Підготовка місць проведення занять здійснюється з урахуванням усіх санітарно-гігієнічних вимог і передбачає обов'язкову перевірку спортивного обладнання та інвентарю на справність, перевіряються кріплення спортивного устаткування. Місця для занять із фізичної культури і спорту обладнуються аптечкою (відкриті спортивні майданчики – переносною аптечкою) та інформацією про місцезнаходження і номер телефону найближчого лікувально-профілактичного закладу, де можуть надати кваліфіковану медичну допомогу.

Зі студентами проводяться вступні, первинні, тематичні, цільові та позапланові інструктажі з метою роз'яснення правил безпечної поведінки та алгоритму дій під час занять фізичними вправами та спортом, зокрема щодо надання першої медичної допомоги потерпілому. Ведеться постійна виховна робота з профілактики травматизму. Студентів навчають прийомів самострахування, ознайомлюють зі складом медичної аптечки і навчають правил користування нею.

Під час занять із фізичного виховання у виші викладач суворо контролює дотримання правил охорони праці та техніки безпеки в спортзалі (на спортивному майданчику), правил страхування студентів, здійснює візуальний контроль за самопочуттям студентів. Викладач має навички надання першої допомоги, знає порядок дій при виникненні тієї чи іншої надзвичайної ситуації та ознайомлює з ними здобувачів освіти.

Знаючи і виконуючи вимоги техніки безпеки, можна повноцінно займатися фізичними вправами та гармонійно розвивати свою особистість.

Знання правил безпеки може захистити від каліцтва, а іноді навіть зберегти життя. Необхідно неухильно дотримуватися правил техніки безпеки, оскільки один неправильний крок може зіпсувати багаторічні фізичні тренування та призвести до непередбачуваних наслідків.

Окрім того, за кожною освітньо-професійною програмою передбачено вивчення студентами дисциплін, які забезпечують формування компетентностей із медичної допомоги, безпеки життєдіяльності, охорони праці, цивільного захисту. Усі описані вище заходи спрямовані на забезпечення максимальної безпеки освітнього процесу у виші та всіх його учасників.

❖ Питання для самоконтролю

1. Назвіть та охарактеризуйте шкідливі звички. Окресліть їх можливі наслідки.
2. Поясніть, яким чином можна протистояти шкідливим звичкам.
3. Розкрийте особливості формування здорового способу життя людини.
4. Розкрийте сутність безпеки життєдіяльності.
5. Що включає в себе техніка безпеки освітнього процесу?
6. Назвіть заходи, які спрямовані на запобігання травматизму студентів під час занять фізичною культурою і спортом.

Практичні завдання

1. Складіть свій власний план дій щодо формування здорового способу життя.
2. Створіть презентацію на тему «Здоровим бути модно!».
3. Складіть пам'ятку з порадами, як протистояти негативному впливу соціального оточення та шкідливим звичкам.
4. У рамках підготовки до майбутньої професійної діяльності як вчителя фізичної культури ознайомтесь зі змістом Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2010 № 521.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ТА АКТУАЛІЗАЦІІ ЗНАНЬ

1. Система фізичної культури і спорту в Україні – це:

- а) багатогранне суспільне явище, складова загальної культури суспільства;
- б) сукупність державних і суспільних організацій, діяльність яких спрямована на фізичне виховання населення та розвиток спорту в Україні;
- в) організаційно-штатні чи тимчасово створені штаби, колективи, окремі посадові особи, що наділені правами й обов'язками зі здійснення керівництва військовими силами.

2. Структурна частина фізичної культури, що історично склалася у формі змагальної діяльності та практики спеціальної підготовки людини до змагань, – це:

- а) спорт;
- б) освіта;
- в) наука.

3. Матеріально-технічна база фізичної культури України являє собою:

- а) сукупність духовних цінностей і розподільчих структур;
- б) сукупність матеріальних цінностей (спортивні споруди, обладнання, спортивна форма, знаряддя, інвентар), фінансів, розподільчих структур і виробничих потужностей, що знаходяться в державній, муніципальній, відомчій, кооперативній та особистій власності;
- в) виключно матеріальні цінності (спортивні споруди, обладнання, спортивна форма, знаряддя, інвентар).

4. Укажіть джерело фінансування в Україні фізичної культури і спорту:

- а) особисті кошти громадян;
- б) кошти державного бюджету;
- в) кошти державного бюджету й відомчих організацій, вступні внески (індивідуальні та колективні), дотації державних органів, спонсорські внески, прибутки від комерційної діяльності спортивних організацій, особисті кошти громадян.

5. Які основні напрямки впровадження фізичної культури визначені у статті 8 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»?

- а) фізкультурно-оздоровча діяльність;
- б) фізичне виховання;
- в) фізкультурно-оздоровча діяльність, фізичне виховання та масовий фізкультурно-спортивний рух.

6. Укажіть основні завдання фізичної культури і спорту в Україні:

- а) утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві;
- б) підвищення рівня здоров'я населення, особливо дітей;
- в) постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному й соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві.

7. На що зорієнтований освітній процес у закладах вищої освіти України?

- а) на основні, допоміжні та обслуговуючі підрозділи вишу, що забезпечують своєчасний випуск студентів за певним ступенем вищої освіти;
- б) на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до самовдосконалення, постійного поповнення знань, швидкої адаптації до динамічних змін у соціально-культурній сфері та організації праці в умовах ринкової економіки;
- в) на діяльність людини, спрямовану на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей.

8. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти включає в себе:

- а) стандарти вищої освіти; освітньо-професійні програми; навчальні плани та пояснювальні записки до них; робочі програми (силабуси) з кожної навчальної дисципліни навчального плану; комплекси навчально-методичного забезпечення з кожної навчальної дисципліни навчального плану; підручники й навчальні посібники; програми практики (наскрізні та робочі); методичні матеріали до написання та оформлення курсових і кваліфікаційних робіт;
- б) навчальні програми з усіх дисциплін;
- в) підручники, навчальні посібники, робочі програми навчальних дисциплін, статут вишу.

9. Освітня (освітньо-професійна) програма – це:

- а) система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти;

б) перелік обов'язкових і вибіркових навчальних дисциплін із зазначенням обсягу годин (кількості кредитів), відведених для їх вивчення, і форм підсумкового контролю;

в) контрольний захід, спрямований на перевірку рівня засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни.

10. Укажіть основний нормативний документ, що регламентує організацію освітнього процесу у виші:

а) навчальний план;

б) робоча програма навчальної дисципліни (силабус);

в) освітня (освітньо-професійна) програма.

11. Навчальний план – це:

а) обов'язковий для виконання нормативний документ, що визначає критерії оцінки знань студентів по завершенню навчання за певним рівнем вищої освіти;

б) нормативний документ, що регламентує діяльність закладів освіти;

в) нормативний документ, що визначає перелік і обсяг навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, форми проведення навчальних занять і їх обсяг, графік освітнього процесу, форми поточного й підсумкового контролю.

12. Укажіть основні види навчальних занять у закладах вищої освіти:

а) конференції, саміти, з'їзди;

б) симпозіуми, колоквиуми, лікбези;

в) лекції, практичні (лабораторні, семінарські) заняття, консультації.

13. Лекція – це:

а) основна форма проведення навчальних занять у виші, призначена для засвоєння теоретичного матеріалу;

б) навчальне заняття, під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні питання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування;

в) навчальне заняття, яке проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки, розкриття та розвитку творчих здібностей.

14. Лабораторне заняття – це:

а) форма навчального заняття, при якій студент під керівництвом викладача проводить експерименти (досліди) з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та

оволодіння методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі;

б) навчальне заняття, яке проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки, розкриття та розвитку творчих здібностей;

в) навчальне заняття, під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні питання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування.

15. Практичне заняття – це:

а) основна форма проведення навчальних занять у виші, призначена для засвоєння теоретичного матеріалу;

б) форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів (доповіді, реферати);

в) форма навчального заняття, при якій викладач організовує детальний розгляд студентам окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння й навички їх практичного застосування шляхом виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

16. Особа, зарахована до закладу вищої освіти з метою здобуття вищої освіти ступеня молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, – це:

а) студент;

б) курсант;

в) аспірант.

17. Особа, яка навчається на підготовчому відділенні закладу вищої освіти, або особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, у тому числі за програмами післядипломної освіти, – це:

а) студент;

б) слухач;

в) аспірант.

18. Особа, відрахована із закладу вищої освіти до завершення навчання за відповідною освітньою (освітньо-професійною) програмою, має право на:

а) поновлення на навчання за умови сплати за навчання в подвійному розмірі;

б) продовження навчання за умови позитивних характеристик куратора, завідувача кафедри та декана;

в) поновлення на навчання в межах ліцензованого обсягу.

19. Особа, відрахована із закладу вищої освіти до завершення навчання за освітньою (освітньо-професійною) програмою, отримує:

- а) академічну довідку;
- б) диплом про неповну вищу освіту;
- в) попередній документ про освіту (атестат).

20. Здобувачам вищої освіти, призваним на військову службу у зв'язку з оголошенням мобілізації:

- а) не гарантується збереження місця навчання;
- б) гарантується збереження місця навчання та стипендії;
- в) гарантується збереження місця навчання.

21. Право і можливість студентів вирішувати питання навчання й побуту, захисту прав та інтересів студентів є компетенцією:

- а) ректорату закладу вищої освіти;
- б) студентського самоврядування;
- в) загальних зборів трудового колективу закладу вищої освіти.

22. Освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра, – це:

- а) доктор наук;
- б) доктор філософії;
- в) магістр.

23. Освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120-150 кредитів ЄКТС, – це:

- а) молодший бакалавр;
- б) бакалавр;
- в) магістр.

24. Освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, – це:

- а) бакалавр;
- б) доктор філософії;
- в) магістр.

25. Другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії та передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях, – це:

- а) доктор наук;
- б) доктор філософії;
- в) магістр.

26. Освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС, – це:

- а) бакалавр;
- б) доктор філософії;
- в) магістр.

27. Ученими званнями в Україні є:

- а) доктор філософії, доктор наук;
- б) доцент, старший дослідник, професор;
- в) молодший бакалавр, бакалавр, магістр.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ЕСЕ

1. Мої очікування від навчання в Запорізькому національному університеті.
2. Ким би я хотів працювати після закінчення навчання в університеті?
3. Чому я хочу стати вчителем фізичної культури?
4. Моя майбутня професія.
5. Історія Запорізького національного університету та факультету фізичного виховання, здоров'я та туризму.
6. Мій кумир у світі спорту.
7. Тренер, який став для мене взірцем для наслідування.
8. Видатні діячі Запорізького спортивного та олімпійського руху.
9. Сучасна вища освіта очима студента: очікування і реалії.
10. Спорт як життєве кредо.
11. Модель сучасного вчителя фізичної культури як конкурентоспроможного фахівця.
12. Складники професійного іміджу сучасного вчителя фізичної культури.
13. Сучасні тенденції підготовки вчителя фізичної культури.
14. Фізична культура і спорт як чинники формування здорового способу життя.

▣ МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ

Есе – письмова робота невеликого обсягу (5-7 сторінок) й відносно вільної композиції, що презентує індивідуально-авторське бачення сутності певної теми (проблеми). У перекладі з англійської есе (*essay*) означає «нарис», «спробу самостійного аналізу». Відтак есе носить творчий характер. У ньому автор має змогу не лише виразити індивідуальний погляд на певну проблему, а й дати оцінку предмету міркування та аргументувати власну точку зору.

Структурна організація есе: загальні вимоги.

Вступ – викладення загальної тези (твердження); визначення актуальності теми (проблеми) та окреслення мети, яку ставить перед собою автор. Важливо правильно сформулювати питання, на які передбачається знайти відповідь.

Основна частина – розвиток однієї думки або ж трансформація однієї думки в іншу; наведення не менше двох-трьох аргументів на користь висловленої тези, кожен з яких має бути підтверджений прикладами, фактами (оптимальний алгоритм: теза – її аргументація).

Висновок – узагальнення, що підтверджує наведену тезу, вираження авторського бачення.

Кількість тез і аргументів залежить від теми (проблеми) та логіки розвитку думки.

Вимоги до змісту есе: самостійність, критичний аналіз, аргументованість власної позиції, оригінальність вирішення проблеми, індивідуальний авторський стиль.

Поради автору есе:

- ✓ розвивати думку як своєрідний «сюжет», історію;
- ✓ аналізувати факти й робити аргументовані висновки;
- ✓ відмовитися від банальних стилістичних фраз;
- ✓ виявляти авторське «я»;
- ✓ демонструвати глибоке розуміння теми (проблеми) та вміння її розкрити; висловлюватися точно, лаконічно, логічно, чітко, грамотно формулювати думки;
- ✓ приділяти увагу не лише змістовому, а й мовно-стилістичному вдосконаленню роботи;
- ✓ прагнути максимально зацікавити читача (слухача).

Ефективність есе як індивідуального практичного завдання визначається кількома чинниками: по-перше, сам процес його написання максимально мобілізує інтелектуальні можливості, бо змушує активно осмислювати тему (проблему). Іншими словами, процес написання есе є розумовим тренінгом високої інтенсивності. По-друге, есе яскраво демонструє знання автора, його ерудицію, здатність до самостійного мислення, вміння висловити й аргументувати свої думки.

Найбільш поширені недоліки есе:

1. Порушення логіки викладу матеріалу.
2. Відсутність або брак доказів, узагальнень, висновків.
3. Надмірне й поверхове оперування даними, що зводиться лише до констатації фактів замість їх узагальнення та аргументації.
4. Переказування чужих думок за відсутності власного бачення, творчого підходу до розкриття запропонованої теми чи вирішення поставленої проблеми.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади : монографія : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Едельвейс, 2014. 708 с.
2. Бралатан В. П. Професійна етика : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 252 с.
3. Вступ до спеціальності «Фізичне виховання» : навч. посіб. / уклад. Ю. О. Коваленко. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 65 с.
4. Герцик М. С., Вацеба О. М. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт» : навч. посіб. Львів : Українські технології, 2002. 230 с.
5. Онішук Л. М., Остапов А. В. Вступ до спеціальності. Фізична культура і спорт : конспект лекцій. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. 146 с.
6. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Теорія і практика вищої школи : навч. посіб. Київ, 2016. 338 с. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15440/1/Sysoieva_Socolova_2016_pos..pdf

Додаткова:

1. Аксьонова О. До оновлення методики фізичного виховання в системі «ДНЗ – ШКОЛА». *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. 2010. Вип. XXXV. С. 92–98.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Освіта України, КНТ, 2008. 128 с.
4. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії (Вступ до спеціальності) : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
5. Ходанич Л. П., Палько Т. В. Професійне мовлення вчителя : короткий словник термінів. Ужгород, 2018. 84 с.

Інформаційні джерела:

1. Блог ЛІДЕР. URL: <http://mofizkult-zp.blogspot.com>.
2. Бріль Г. Імідж сучасного вчителя. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?q>.
3. Відео-канал ROZUM_RUH. URL: <http://surl.li/tryvg>.
4. Державний стандарт початкової освіти / затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
5. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років : проєкт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/NT1078>
6. Марченко С. І. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт». *Теорія та методика фізичного виховання*. 2011. № 6. С. 28–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFV_2011_6_7.

7. Матеріали обласного етапу Всеукраїнського конкурсу на кращий інноваційний урок фізичної культури та урок з елементами футболу. URL: http://kfkis-zp.blogspot.com/p/blog-page_16.html.

8. Миронова В. В. Інформаційна культура як основа загальної культури людини. URL: <http://surl.li/toztr>.

9. Нова українська школа (НУШ). URL: <https://nus.org.ua/>

10. Нова фізична культура для НУШ: як змінюються уроки. URL: https://osvita.ua/school/83843/#google_vignette.

11. Нормативні документи ЗНУ, що регламентують освітній процес. URL: https://sites.znu.edu.ua/navchalnyj_viddil/3647.ukr.html

12. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

13. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

14. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80#Text>

15. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. С.80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

   Рижак Л. Система освіти в Україні та її перспективи : філософський аналіз. URL: <http://www.anthropos.lnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/300>.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алмашій А. О. Студентство як соціальний феномен: концептуальний вимір. *Регіональні студії*. 2020. № 20. С. 80–84. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/39643/1/15.pdf>

2. Батечко Н. Г. Підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 708 с.

3. Безпека життєдіяльності : конспект лекцій / уклад. Н. О. Полякова. Київ, 2023. 64 с. URL: https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2023/09/konspekt-lekczij_bzhd_polyakova.pdf

4. Безпека життєдіяльності : конспект лекцій для студентів всіх спеціальностей і форм навчання / М. П. Петрук, Х.Я. Гіщак, Н.М. Карп'як та ін.; за ред. С. М. Мохняка. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. 226 с.

5. Бралатан В. П. Професійна етика : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 252 с.

6. Лаппо В. В. Психологічний клімат академічної групи як чинник виховання духовних особистості студента. *Наука і освіта*. 2015. № 10. 86–90. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2015/JRN_10/17.pdf

7. Микитчик О. С. Рекомендації з техніки безпеки під час занять різними видами спорту : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту, які навчаються за спеціальностями «Фізичне виховання», «Спорт» та «Здоров'я людини». Дніпропетровськ : «Вета», 2015. 111 с. URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/repozit/ZO-A1/A1-0000-16-C1-15.pdf>

8. Млавець Ю. Ю. Безпека життєдіяльності : конспект лекцій. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2015. 40 с.

9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

10. Про затвердження правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2010 № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-10#Text>

11. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

12. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 14. С.80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

13. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам / уклад.: Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/4a451a06-abb8-435e-984f-d0da0d8e9444/content>

14. Психологія і педагогіка вищої школи : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / авт.-упор. : Н. В. Старовойтенко, В. І. Осипенко, І. А. Чемерис, Л. І. Білик; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси, 2017. 322 с.

15. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Теорія і практика вищої школи : навч. посіб. Київ, 2016. 338 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15440/1/Sysoieva_Socolova_2016_pos..pdf

16. Татарченко Л. І. Фізична культура і спорт у системі загальнолюдських цінностей, забезпечення здоров'я і фахової дієздатності. *Соціологія*. 2011. № 5. С. 108–110. URL: https://www.libr.dp.ua/text/grani_2011_5_26.pdf

17. Ходанич Л. П., Палько Т. В. Професійне мовлення вчителя : короткий словник термінів. Ужгород, 2018. 84 с.

18. Чирва Г. М. Історичні передумови становлення сучасної вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2019. № 2. С. 152–159. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/25.pdf

Навчальне видання
(українською мовою)

Конох Анатолій Петрович
Коваленко Юлія Олексіївна
Парій Світлана Борисівна

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ І ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ

Навчальний посібник
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 014 «Середня освіта»
освітньо-професійної програми «Середня освіта (Фізична культура)»

Рецензент *М. В. Маліков*
Відповідальний за випуск *А. П. Конох*
Коректор *С. Б. Парій*